

Теклоныгъэшхом ижъуагъо ренэу орэшлэт

Адыгэ макь

№ 87 (19852)

2011-рэ илъэс

ШЭМБЭТ

ЖЪОНЫГЪУАКІЭМ и 7

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИГЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ЖъоныгъуакІэм и 9-р — Теклоныгъэм и Маф

Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэу тилъаплэхэр!

Мы жъоныгъокІэ мафэхэм Теклоныгъэшхом ия 66-рэ илъэс хэтэгъэунэфыкІы. Шъуилыхъужьныгъэ, уишты-пІэ кыинхэм ялэхъан пытагъэу кызыхъужьгъагъэм апат инэу тышгъуфэраз. Мы мафэм уи Родинэ шІу плъэгъуным, ащ гъуни нэзи имыІэу уфэшъыпкэным къарыкІырэр нахъ къыбгъурэІо. Тихэгъэгъу изакъоп, зэрэдунэу ыцъыгъо иным ыцъыгъуухъумагъ. Тихэгъэгъуухэу Теклоныгъэм патэ зицъыІэныгъэ зытыгъэхэр егъашІи тыцъыгъуишэитхэн.

Ветеран лъаплэхэр! МэфэкІышхом фэшІ сыгу кыыздеІэу сышгъуфэгъуІо! Теклоныгъэр кыдзыхыгъэ пстэуми шъхъащ афэсшІы. Шъори, кышгъупэблагъэхэми насып, псауныгъэ пытэ шъуиІэнхэу, мамырзу шъупсэунэу сышгъуфэлъаІо.

Урысые Федерацием и Президент и Полномочнэ ЛыкІоу
Къыблэ федеральнэ шъолъырым щыІэ
Владимир УСТИНОВЫР

Хэгъэгъу ззошхом иветеранхэу, тылым Іоф щызышІагъэхэу лъытэныгъэ зыфэтшІыхэрэр!
Адыгэ Республикэм щыпсэхуэхэу дгъэлъаплэхэрэр!

Теклоныгъэшхом и Мафэ — тихэгъэгъу щыпсэхуэрэм-кІэ анахъ мэфэкІ шъхъаІэм ыкІи анахъ мэфэкІ лъаплэм фэшІ тыгу кыддеІэу тышгъуфэгъуІо!

Мы мафэр Урысыеми, зэрэцІыфлэпкэуи ятарихъ хъугъэ-шІэгъэшхоу хъхъагъ, лыблэнагъэм, цыфыгъэ напэм, джыгъэ лІэужхэм Хэгъэгъу ззошхом псэмыблэжъныгъэ кыцызгъэлъэгъуагъэхэм лъытэныгъэшхо зэрафа-шІырэм ятамыгъэу ар ыцт.

Нэбгырэ миллион пчъагъэ зыч-зыпчэгъоу экъоуоцхи, илъэсипІэ фронтми, тылми, пыим ыштэгъэгъэ чІыпІэхэми ячІыгу гупсэ къащагъэгъунагъ. Ахэм лыхъужьныгъэ, пытагъэ кызэрэзхагъэфагъэм, Теклоныгъэр кы-зэрэдахыцтым яцыхъэ зэрэтелъыгъэм афшІІ инэу тафэраз.

Хэгъэгъу ишъхъафитыныгъэ къэзыгъэгъунагъэ лыхъужьхэр сьидигъуи ыцэсшІоу тилэщтых, тауж къыкІыщт лІэужхэми ахэр ащыгъуишэитхэн!

Лъытэныгъэ зыфэтшІырэ ветеранхэми, республикэм щыпсэурэ пстэуми насып, псауныгъэ пытэ яІэнэу, ягъаиІэ кІыхъэ хъунэу мы мэфэкІ мафэм тафэлъаІо!

ТичІыпІэгъу лъаплэхэр, мамырзу шъупсэунэу, шІум шъуцымыкІэнэу, Адыгеими, здыти Хэгъэгъушхоу Уры-сые Федерациеми апат ІофышІоу ежъугъагъэхэрэм гъэхъагъэхэр ащышъушІынахэу шъуфэтэІо!

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и
Тхъаматэу Федор ФЕДОРКО

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу А. К. ТхъакІу-щынэм Урысые Федерацием и Президент иприем-нэу Адыгэ Республикэм щыІэм: къ. Мыекъуапэ, ур. Советскэм, 176-м 2011-рэ илъэсым жъоныгъуакІэм и 20-м сыхъатыр 10.00-м цыфхэр шыригъэблэгъэщтых. ШъукІэупчІэн зэрэшъулъэкІыщт телефонхэр: 52-17-98, 52-19-03

Лыхъужьхэр непи къытхэтых

Хэгъэгъу зау! Теклоныгъэшху! Мы гушыІэхэр зэгопхынхэ умылэкІынхэу пытэу зэп-хыгъэхэу тицІыфхэм яшІэжъ кыхъажьыукІых. Ахэр кыинихъэгъу охътэ хылыгъэхэм псэ зэфэшъхъафыбэу цыф миллион пчъагъэхэм чІанагъэхэм, гукъэуабэхэу нэпс щыугъэкІэ гъэшъокІыгъэхэм, зэо мэфэ гукІодыгъо зэкІэлъыкІуабэхэм, теклоныгъэм къытфихыгъэ гушІогъо нэфхэм, псэоу къэзгъэгъэжъыгъэ тиухъумэкІо лыхъужьхэм ябыракъых. Щэрэбыбатэх ахэр тичІыгу гупсэу фашизмэм пэшІукІохэзэ тицІыф псэ-емыблэжъхэу фронтым Іутыгъэхэми тылым щылагъэхэми къытфагъэгъунагъэм егъашІэми.

(КъыкІэлъыкІорэр я 3-рэ нэкІуб. ит).

Адыгеим инвестиционнэ проектитф къырихъылІагъ

Урысые политическэ партиеу «Единая Россия» зыфІорэм ияхэнэрэ регион партконференции иІофшІэн тыгъуасэ Волгоград щытыгъэкІотагъ. Ар зыфэгъэхьыгъэр Урысыеми и Къыблэ 2020-рэ илъэ-сым нэс социальнэ-экономикэ хъхъоныгъэу ышІыщтым истратегии зыфэдэщтыр ары. Ащ иІофшІэн хэлэжъагъ партием итхъаматэу, Урысые Федерацием и Правительствэ и Тхъаматэу Владимир Путинын. Адыгеим иделегации хэтыгъэх «Единэ Рос-сием» и Адыгэ регион къутамэ хахъэхэрэр, шІэныгъэлэжъ ныбжьыкІэхэр, предпринимательхэр, фермерхэр, студентхэр — пстэумкІи нэбгырэ 60-м ехъу. Ахэм япэщагъэр Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТхъакІущынэ Аслъан ары.

Республикэм и Лышъхъэу инвестиционнэ про-ектхэм якъэгъэлъэгъоунэу Волгоград ипрофсоюзхэм спортмыкІэ я Унэ щыкІуагъэм хэлэжъагъ. Адыгеим изкспозиции лъапсэ фэгъуыгъэр инвестиционнэ проектиплІ. Регионым социальнэ-экономикэ хэ-хъоныгъэ ышІынымкІэ ахэм ягъэцэкІэн ишІуагъэ къэкІошт.

Теклоныгъэм и Мафэ ехъулэу Мамаев Іуашъхъэм щыІэ ЕгъэшІэрэ машом къэгъагъэхэр кІэрызыль-хъагъэхэм ахэтыгъ Адыгеим и Лышъхъы.

Республикэм иІыкІохэр мы зэлукІэшхом зэрэхэлэжъагъэхэм фэгъэхыгъэу кыкІэлъыкІорэ номерым нахъ игъэкІотыгъэу кыхъашт.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ипрес-с-кыулыкъу

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ и Указ

Адыгэ Республикэм икъэралыгъо
наградэхэр афэгъэшъошэгъэным
ехыліагъ

НыбжьыкІэхэм патриотическэ плуныгъэ тэ-рээ ягъэгъотыгъэным тегъэпсыхъэгъэ обще-ственнэ ІофшІэным илъэсыбэ хъугъэу ча-нэу зэрэхэлажъэрэм, Хэгъэгъу ззошхом Те-клоныгъэр кызышъыдахыгъэр илъэс 66-рэ зэрэхъурэм япхыгъэу медалэу «Адыгеим и Щытхъузехъ» зыфІорэр

Джамырзэ Даут Юсыф ыкъом — Хэ-гъэгъу ззошхом иветеран фэгъэшъошэгъэнуу.

Адыгэ Республикэм ыпашъхъэ гъэхъагъэ-хэр зэрэщыриІэхэм, илъэсыбэ хъугъэу шІуагъэ кытгъу научнэ, общественнэ ІофшІэ-ным зэрэхэлажъэрэм афэшІ щытхъуцІэу «Адыгэ Республикэм наукэмкІэ изаслу-женнэ ІофышІэшху» зыфІорэр

Гамзатов Гаджи Гамзат ыкъом — фи-лологие шІэныгъэхэмкІэ докторым, профес-сорым, шІэныгъэхэмкІэ Урысые академи-ем и Дагъыстан научнэ гупчэу Г. Цадаса ыцІэкІэ щытым бзэмкІэ, литературэмкІэ ыкІи искусствэмкІэ и Институт инаучнэ пащэ фэ-гъэшъошэгъэнуу.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан

къ. Мыекъуапэ,
жъоныгъуакІэм и 4, 2011-рэ илъэс
N 44

МЭФЭКІ ЗЭХАХЬ

Хэгъэгу ззошхом Теклоныгъэр кызыщыдахыгъэр илээс 66-рэ зэрэхъурэм фэгъэхыгъэ мэфэкІ зэхахьэ тыгуасэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние щыкІуагъ. Ащ хэлэжъагъэх Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэ игуадзэу Алексей Петрусенкэр, Правительствэм хэтхэр, Къэралыгъо Советым - Хасэм и депутатхэр, къулыкъу ыкІи ведомствэ зэфэшъхьафхэм ялофышІэхэр, Хэгъэгу ззошхом и ветеранхэр, Адыгеим иныбжыкІэхэм ялыкІохэр.

Теклоныгъэм ия 66-рэ илээсэу къэблагъэрэм пае АР-м и Лышхъэ ыкІи министрэхэм я Кабинет хэтхэм ацІэкІэ къафэгущІуагъ Премьер-министрэм игуадзэ.

— Зынахъ жъалым къэмыхъугъэ заоу нэмыщ техакІохэм тикъэралыгъо кырашІыллэгъагъэр зынэмысыгъэ унагъо тыхэгъэгу исэп пІоми ухэукъо-щтэп, — кыІуагъ ащ. — Адыгеим икІалтэу ыкІи ипшъашъэу нэбгырэ мин 80 ащ ыгъэкІогъагъ. Ахэм ащыщэу нэбгырэ 52-рэ Советскэ Союзым и Лыхъужъ хъугъэ, 12-м Щытхъум иор-

денищ къафагъэшъошагъ. Теклоныгъэр къыдзыхыгъэ дзэкІолІхэу, тиветеран лъапІэхэр, щытхъур шъуаджъ. Сыгу къызделэу мэфэкІэу къэблагъэрэмкІэ сышъуфэгущІо, псауныгъэ шъуилэу джыри бэрэ шъу-кытхэтынэу сышъуфэлъало.

Алексей Петрусенкэм ипсалъэ Хэгъэгу ззошхом хэлэжъагъэхэу къэзымыгъэзжыгъэхэми ягугъу къыщышыгъ ыкІи зэхахьэм хэлэжъэхэрэр зы такыкърэ ахэм афэшъыгуагъэх.

ХЪУТ Нэфсэт.

Хэгъэгу ззошхом и ветеранхэу, квалэу Мыекъуапэ щыпсэхуэу лъытэныгъэ зыфэтшыхэрэр!

Урысые Федерацием и Следственнэ комитет Адыгэ РеспубликэмкІэ и Следственнэ гъэlorышІапІэ ипащэхэмрэ илофышІэхэмрэ Теклоныгъэм ия 66-рэ илээс фэшІ агу къаделэу къышъуфэгущІох!

Заомрэ ІофшІэнымрэ яветеранхэм, Теклоныгъэр къэзыгъэблэгъэгъэ, шъхьафитыныгъэр къэзыухъумэгъэ пстэуми ящытхъу непэ тэлэ. Тыхэгъэгу пае зыпсэ зытыгъэхэм шъхьащэ афэтэшІы.

1945-рэ илээсым ижъоныгъокІэ мазэ илээс къэс нахъ тпэчыжъэ мэхъуми, советскэ зсоллым Хэгъэгу ззошхом лыблэнагъэу щызэрихъагъэр егъашІэми лІэужхэм агу илэшът.

Теклоныгъэм фэбэнэгъэ, Урысыем ишъхьафитыныгъэ къэзыухъумэгъэ лыхъужъ пэпчэ зыщытымыгъэгъушнэныр типшъэрылъ лъапІ!

Ветеран лъапІэхэр, псауныгъэ пытэ шъуилэнэу, шъуигъашІэ кІыхъэ хъунэу, къышъупэблагъэхэм ягугъэбэныгъэ шъушымкІэнэу тышъуфэлъало!

Урысые Федерацием и Следственнэ комитет Адыгэ РеспубликэмкІэ и Следственнэ гъэlorышІапІэ ипащэ ипшъэрылъхэр зыгъэцакІэу В.И. СЕМЕНОВ

Хэгъэгу ззошхом и ветеранхэу, тылым щылэжъагъэхэу, шъузабэхэу лъытэныгъэ зыфэтшыхэрэр!

Тэ, ЛДПР-м и фракције ыцІэкІэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и депутатхэм, Теклоныгъэшхом и Мафэ пае тыгу къыдделэу тышъуфэгущІо!

Хэгъэгу ззошхом Теклоныгъэ кышъыдзыхыгъэхэм егъэшІэрэ щытхъур аджъ!

Родинэм ишъхьафитыныгъэ къагъэгъунэзэ, заом хэкІодагъэхэм непэ лъхъанчэу шъхьащэ афэтэшІы! Ахэм ацІэхэр дышъэ хъарыфкІэ тарихъым егъэшІэрэу хатхагъэх. Тылым Іоф щызышІагъэхэм, заводхэм, фабрикхэм, колхоз губгъохэм ащылэжъагъэхэм, Теклоныгъэр къэзыгъэблэгъагъэхэм инэу тафэраз.

Мы чІыгум щыпсэхуэрэм шъуашыгъушнэщтэп. Псауныгъэ пытэ шъуилэнэу, шъуигъашІэ кІыхъэ хъунэу шъуфэтэлэ.

ЛДПР-м и фракцијеу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм щыІэм ипащэу ПЭНЭШЪУ Къэлъан

Адыгеим щыпсэхуэу лъытэныгъэ зыфэсшыхэрэр! Теклоныгъэр къыдзыхыгъэ ветеранхэу згъэлъапІэхэрэр!

Теклоныгъэм и Мафэ фэшІ сыгу къызделэу сышъуфэгущІо!

Мы мэфэкІыр дунаир къызэтэгъэнжыгъэ народым лыхъужъныгъэшхо, лыблэнагъэ зэрэзэрихъагъэм ятамыгъэу щыт.

Хэгъэгу ззошхом имашІо зылымылэсыгъэ унагъо Адыгеим исэп. Заом щыфэхыгъэ тичІыплэгъухэр егъашІи тыгу илэшътых. Тылым Іоф щызышІэзэ Теклоныгъэр къэзгъэблэгъагъэхэми лъытэныгъэшхо афэтэшІы. ЛІэуж пстэуми къахэкІыгъэхэу Хэгъэгу икъэухъумэн зищыІэныгъэ фэзыгъэlorышІэхэрэм лэшэу тафэраз.

Тиреспубликэ илІэуж ныбжыкІэ ипшъэрылъ лъапІэу щыт нахыжъхэм яшэн-хабзэхэр лыигъэкІотэнхэр, ичІыгу гупсэ нахъ бай ышІыныр. Адыгеим, Урысыеми хэхъоныгъэ ашІыным тегъэпсыхъагъэу ахэм ІофышІоу рахыжъэхэрэм гъэхъагъэхэр ащашІынхэу сафэлъало.

СичІыплэгъу лъапІэхэр, Теклоныгъэшхом и Мафэ фэшІ сышъуфэгущІо! ЩыІэкІэ-псэукІэ дэгъу шъуилэнэу, шІум шъушымкІэнэу, ошъогу къаргъор ренэу шъуашъхъагъэ итынэу шъуфэсэлэ!

Лъытэныгъэ къышъуфэгъышІэу, Къэралыгъо Думэм и депутатэу ХБАДЖЭБЫЕКЪО Русъан

Ветеранхэр агъэшІуагъэх

Теклоныгъэм и Мафэ ипэгъокІэу мы мафэхэм тиреспубликэ Іофтхъэбзэ зэфэшъхьафхэр щызэхъащэ, ветеранхэу республикэм исхэр предприятиехэм ыкІи организациехэм арагъэблагъэх, мэфэкІ Іанэхэр афашІых, нэпэплъ шІухъафтынхэр къаратых.

Джащ фэдэу Адыгэ Республикэм и ветеранхэм я Совет кІэщакІо зыфэхъугъэ мэфэкІ зэхахьэ бэмышІэу офицерхэм я Унэу Мыекъуапэ дэтым щыкІуагъ. Ветеранхэм ямызакъоу, тылым щылэжъагъэхэри, щымыІэжъ ветеранхэм яшъхъэгъусэхэри, ветеран движением чанэу зыкышъызыгъэлъагъохэрэри, генералхэри Іофтхъэбзэм къырагъэблэгъагъэх.

Адыгэ Республикэм и ветеранхэм я Совет и Тхъаматэу Генрих Барташук къызырІуагъэмкІэ, непэ зэкІэмкІи Адыгэ Республикэм ветеран 1200-рэ щпсэу. Ащ щыщэу нэбгырэ 600-м ехъур Мыекъуапэ дэсых. Хабзэ зэрэхъугъэу, Мыекъопэ къэлэ администрациер икІэщакІоу Хэгъэгу ззошхом и ветеранхэм шІухъафтынхэр афашІых, ветеран пэпчэ иунагъо еблагъэхэзэ, гъомылэпхъэ зэфэшъхьафхэр афашъх.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ ыцІэкІэ мэфэкІ зэхахьэм ветеранхэм

къащыфэгущІуагъ АР-м лъэпкэ ІофтхъэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ашыпсэурэ тилъэпкэзгъухэм адырІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жъугъэм иамалхэмкІэ и Комитет итхъаматэу Шъхьэлэхъо Аскэр.

— Зэо мэхъаджэм игъом зыпсэ шъхьамысыгъэхэу, тикъэралыгъо ишъхьафитыныгъэ къэзыухъумагъэхэм егъэшІэрэ шъхьэкІафэу афытиІэм ишыхъатэу шъхьащэ афэтэшІы. ЕгъэшІэрэ щытхъур ахэм аджъ. Непэ къытхэтхэм псауныгъэ шъуилэу, шъуиунагъохэм шъуадатхъэу шъушъыІэнэу сышъуфэлъало, — кыІуагъ Шъхьэлэхъо Аскэр.

Джащ фэдэу тиветеран лъапІэхэм гушІыІэ дахэхэр къафалыагъэх АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и депутатхэу, комитетхэм ятхъаматэхэу Мырзэ Джанбэчрэ Евгений Саловымрэ, Мыекъопэ къэлэ администрации ипащэ игуадзэу Аульэ Юрэ, нэмыкІхэми.

Зэхахьэм къырагъэблэгъэгъэ ветеранхэм Іанэ къафашІыгъ, мэфэкІыбжъэр алэтыгъ. Нэужым республикэм итворческэ коллективхэм зэо илгъэхэм аусыгъэ орэдхэр къызыщалоу концерт къатыгъ.

КІАРЭ Фатим.

Сурэтыр Іэшынэ Аслъан къытыри-хыгъ.

ПСАУНЫГЪ

УплъэкІунхэм зарагъэушъомбгъушъ

Ізэгъу уцхэм язытет, шапхъэхэм адимыштэу, шІуагъэ къамыхъэу, ары пакІошъ, псауныгъэм зэрарезыхъу ахэм къахэкІырэр бэ зэрэхъугъэм цІыфхэр бэшІагъэ зигъэгумэкІыхэрэр. Ахэм афэдэ Ізэгъу уцхэр симэджэщхэм, аптекахэм анэмысынхэм епхыгъэ Іофтхъэбзэхэри ар зыпшъэрылъ къулыкъухэм зэрэхъэх, ау «алэкІэкІы-рэри» макІэп. Ащ пае Ізэгъу уцхэр нахыбэу ыкІи нахъ куоу уплъэкІугъэнхэм ренэу Іоф дашІэ.

Росздравнадзорым Адыгэ РеспубликэмкІэ и ГъэlorышІапІэ ипресс-къулыкъу тызэрэщигъэгъозагъэмкІэ, мэлылфэгъу мазэм кыкІоцІ мы къулыкъушІапІэм инициалистхэм Ізэгъу уц зэфэшъхьаф 80 фэдиз агъэхыгъ Ростов-на-Дону дэт лабораториеу ахэм ядэгъугъэ, шапхъэхэм адиштэхэмэ зыщауплэкІухэрэм. Федеральнэ законэу «Ізэгъу уцхэм ягъэзекІон» зыфиІорэм къызэрэдилытэрэмкІэ, Ізэгъу уцэу сыд фэдэрэ медицинэ учреждени шъагъэфедэхэрэм азытет аушІэагъуным ифитыныгъэ мы къулыкъум иІ. А законьмрэ псауныгъэр къэухъумэгъэным ыкІи социальнэ хэхъоныгъэхэм алъэныкыкІэ лъыплъэн къу-

лыкъум ипшъэрылъхэм афэгъэхыгъэ унашъоу Урысые Федерацием и Правительствэ ышІыгъэмрэ къапкырыкІызэ, мэлылфэгъуым икыхыагъум кышъегъэжъагъэу мыщ фэдэ ІофшІэным специалистхэм нахъ зырагъэушъомбгъу.

Кыыхэгъэщыгъэн фаер Ізэгъу уцхэр цІыфхэм япсауныгъэкІэ щынэгъончъэнхэм пае ахэм ядэгъугъэ, шапхъэхэм ахэр адиштэрэ-адимыштэрэр гъэунэфыгъэным фэшІ медицинэ учреждениехэм агъэфедэхэрэм къахэхыгъэхэм яуплэкІункІэ Іофыр ухыгъэ хъурэп. Мы къулыкъум инициалистхэм яфитыныгъэхэм къызэрэдалытэрэмкІэ, Ізэгъу уцхэр цІыфхэм алъыІэсынхэм пае «гъогоу» ахэм къаклурэм исыд фэдэрэ уцугъуи ащ фэдэ уплъэкІунхэр шапхъынхэ алъэкІышът. Ахэр субъектым, къэралыгъом къырашъ е регистрации ашІы зыхъукІэ зрауплэкІухэрэм имызакъоу, сыд фэдэрэ медицинэ учреждени чІэлъ Ізэгъу уцхэм къахахынхэшъ, зигугъу къэтшыгъэ лабораторием агъэхынхэ алъэкІышът. Ары пакІошъ, организациеу Ізэгъу уцхэм яшэн, ягъэзекІон пылхэми арэушътэу къалахынышъ, сатыу зэрашІырэ Ізэгъу уц-

хэм язытет зэрагъэшІэнэу щыт. Ары мы къулыкъум инициалистхэм зэрашІырэри.

ЫпшъэкІэ кызырэщытІуагъэу, икІыгъэ мазэм кыкІоцІ лабораторием агъэхыгъэ Ізэгъу уцхэм язытет, ядэгъугъэ заушІэкІухэрэм ыуж, ахэм афэгъэхыгъэ зэфэхысыжъхэр Росздравнадзорым Адыгэ РеспубликэмкІэ и ГъэlorышІапІэ кызырэфэгъэхыжъышътхэм имызакъоу, официалнэ сайтэу къулыкъум иІэми къырагъэхъащтых, ащ щыгъозэн фэе органхэми къэбарыр алъагъэлэсышът Ізэгъу уц нэпцІхэр кыхагъэщыгъэхэмэ, ащэнхэ, агъэфедэнэ амылэкІыным фэшІ.

Ізэгъу уцхэм яуплэкІун фэгъэхыгъэу джыри зы лъэбэкъушІу мы къулыкъум ышІыгъ, иамалхэм къахэхъагъ. Джы Ізэгъу уцыр зыдэлъ къэмлань е ар зыкІоцІылыр амыгъэфыкыоу, зычІэлъ медицинэ учреждениехэм кычІамахэу а чІыплэ дэдэм зэрэщауплэкІун алъэкІышът мобилнэ лабораторием иІофшІэн шІэхэу ригъэжъэнэу ары. Росздравнадзорым инициалистхэм къызэрэхагъэщырэмкІэ, ащ фэдэ уплъэкІунымкІэ агъэфедэрэ оборудованиакІэм Ізэгъу уцым идэгъугъэ, шапхъэхэм ар адиштэрэ-адимыштэрэр нахъ куоу, нахъ тэрэзэу къегъэлъагъо.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

ЛЫХЪУЖЪХЭР НЕПИ КЪЫТХЭТЫХ

Зао! Гушылэ мэхаджэу тичыфхэм ильэсипл фэдиз хьазыр уахтэм зыхэтыгэхэм тхьамыклэгъо бэдэд тыхэгъаушхотыгъэу СССР-кIэ тызджэщтыгъэм шыпсэухэрэм къафихьыгъэр. Бэдэдх ятэхэу, яшхьэгъусэхэу, яклалэхэу, япшашьэхэу, ялахьыхэу, яблагэхэу, япсэлгыхьухэу ащ зыпсэ шызытыгэхэр. Адыгэ хэку мыным икIыхи нэгырэ мин 80-м ехьоу фронтм Iухьагэхэм ащыцэу мин 30 фэдизмэ къагъээзжыгъэп. Зиклодиплэ чыпIэхэр гъэнэфагэхэм афэшхьафэу, зыдэхьугъэр амышIэу тичыф миллион пчъагъэ заом хэкIодагъ. Ахэм лыхъужьныгъэу зэрахьагъэр тинепэрэ шыIакIэ идышшэ тамыгъэу ыкIи имыкIодыжышт быракъэу тичыфхэм егышIа агъэшIотых.

Заор зауыгъэм ильэс 66-рэ тешIагъэми, ТекIоныгъэшхоу хэгъэгу инэу тилагъэм къыдихьгъэр ильэс къэс тичыфхэм игъэкIотыгъэу хагъэунэфыкIы. Сыд фэдиз ильэс пчъагъэ тешIагъэки, а зеошхом зыпсэ шызытыгэхэр, зилыхъужьныгъэ-кIэ текIоныгъэ къытфидзыхыгъэхэр ащыгушпшэштхэп.

Джыри зэ тыгу къэдгъэкIыжыных СССР-м зэкIэ шыпсэуштыгъэ цыф лъэпкъ зэфэшхьафыбэм афэдэхэу, адыгэ лъэпкъым шыпсэхэу тыхэку шыпсэхэрэм ялыкIо мин пчъагъэхэу зеоплэ чыпIэхэм, партизан лъагъохэм, завод IофшIапIэхэм, колхоз губгъохэм лыгъэ ащызезыхагъэхэр.

...Къежыагъ заор. Нэпсыр зыгъогогъу а къэбар гухэкIыр тыхэкуи къылыбIэсыгъ. Лъэпкъ зэфэшхьафхэм ялыкIохэм афэдэхэу адыгэхэм ахэкIыгъабэхэми — хьульфыгъэхэми, бзылфыгъэхэми, кIалэхэми, пшъашьэхэми дзэм ашэнхэу зыщыкIэлъэ-Iухэрэ тхыльхэр военкоматхэм арахьылагъэх. Пшгъэшгъэ ныбжыкIитIумэ — ЦуамыкIо Любэрэ Катерэ заор къызежыагъэм иятIонэрэ мафэ лъэлу тхыльхэр алыгъэхэу дзэ комиссариатым екIолагъэх. Ахэм аратхагъ: «Дзэ Пльыжым тышгъушэнэу тышгъолъэIу. Пшгъэрыл лъапIэу зыфэтэлэгъужы фашистхэм апэуцужыгъэ тидзэ тIуачIэ къыхьыштымкIэ тишIуагъэ едгъэкIыныр, тишыIэныгъэ тышхьамысэу ти Родинэ къэтыухъумэныр».

Ильэс 65-рэ зыныбжэ Шыгъхэ Тлахьирэ Кошхьэблэ къоджэ Советым ритыгъэ лъэлу тхыльым мырзуштэу ритхагъ: «СикIэлитIу фронтм Iутхэу пый мэхаджэм езаох. Ти Родинэ ттырахын гухэлъэу фашистхэм ялр ныбжыи къадэхьуштэп, тэ зэкIэми, жьи кIи, ар къэтыухъумэшт. СыныбжыкIэ сэ къыстэфэрэп заом ськIоныр, арыш, сышгъолъэу ополчением сыхэшхутхэнэу, кIуачIэу зэкIэ сIэмкIэ Дзэ Пльыжым Iэпылэгъу сыфэхьушт».

Хэкум ипредприятиехэм, колхоз-совхозхэм, МТС-хэм яIофышIэхэм янахьыбэ дэдэхэр дзэм ыкIи партизан отрядхэм ахэхьагъэх. Заом иапэрэ мээ зыщыпIл хэкум икIыхи нэгырэ мин 20-м ехьу дзэм хэхьагъэх. Ахэм ачIыпIэ бзылфыгъэхэмрэ кIэлэ Iэтахьохэмрэ кIуагъэх. Промышленностым фэдэу, мэкъумэщ хьызмэтым фэгъэзагъэхэми фронтм Iутхэм ящыкIагъэр аIэкIэ-гъэхьэгъэным ялахьышIу хашы-хьагъ. 1941-рэ ильэсым ибэдзэ-огъу мазэ ыкIэхэм адэжэ механизацием иеджапIэу станицэу Ханскэм дэтымрэ МТС-хэмрэ бзылфыгъэ 600-м ехьумэ механизатор сэнэхьатыр ащызэрагъэгъотыштыгъ. А ильэсым ыкIэхэм яхьулIэу тракторист ыкIи комбайнер хьугъагъэх хэкум шыпсэ бзылфыгъэ 482-рэ. Ахэм ащышыгъэх адыгэ бзылфыгъэхэу ЦыкIу Аминэт, Укьол Хьалимэт, МэрэтыкIо Аминэт, Шэуджэн Гошэунае, Нэхэе Дари-хьан, Хэкужэжэ Муслгъимэт, нэмыкIэхэри. Ащ ишIуагъэкIэ, заом иапэрэ ильэс хэкум лэжыгъэ бэгъуагъэ къышгъагъэх, игъом Iуахьыжыгъагъ. Адыгеим а ильэсым хьалыгъу зыхашIыкIышт лэжыгъэ пуд миллиони 5 фэдиз къэралыгъом ритыгъагъ.

Фронтм Iэпылэгъу фэхьугъэным фэгъэхьыгъэ фэшхьаф Iофтхьабзэхэри тичыфхэм зэрахьэштыгъэх. Хэгъэгур къэухьумэгъэным ифонд 1942-рэ ильэсым имэкъуогъу мазэ ехьулIэу Адыгеим шыпсэхэрэм сомэ миллион 40 фэдиз ралъхьэгъагъ. Ащ фэшхьафэу Дзэ Пльыжым хэтхэм шыгъын фэбэ мин 40, мэлэп килограмм мин 15-м ехьу, шIухьафтын зэфэшхьафхэу вагоны 2-м арыз, посылкэ 200, цым хэшIыкIыгъэ Iэлэ 5783-рэ, нэмыкIэхэр афарагъэ-щэгъагъ.

Тыхэку пыйр къызеблагъэм партизан отряд 18 зэхашгъагъ. Ахэм ахэтыгъэхэм фашистыдзэхэу Адыгеим кIыхьагъэхэм чIэнагъэу арагъэшIыгъэр макIэп. ЗилыхъужьныгъэкIэ анахь къахэшыгъэхэм орденхэмрэ медальхэмрэ къафагъэшпшошагъ. Ахэм ащышых адыгэхэм ялыкIо партизанхэу Хь.Хь. Бэрэдджыр, П. ЦI. Джастэр, М.И. Быштэ-кьор, А.Ш. Тыур, Хь.Хь. Мэрэ-тыкьор, А.Хь. Цуамыкьор, П.Ш. Чэсэбыр, нэмыкIэхэри.

Псыхьоу Волгэ пыйр зыщызэхакьутэм Темыр Кавказым наступлениер Дзэ Пльыжым шытыгъэкIотагъ. 1943-рэ ильэсым имээзэ мазэ Адыгеим фашистхэр рафыжыгъэх. Хэкум шыпсэхэрэм акIуачIэкIэ 1943-рэ ильэсым имээзэ 11 къыкIоцI хэкум ипромышленнэ предприятиехэм азыныкIо, зэкIэ колхозхэр, совхозхэр ыкIи МТС-хэр зыпкъ рагъэуцожыгъагъэх. Дзэ Пльыжым ыкIи хэгъэгу ипромышленнэ гупчэхэм ярабочхэм апае хэкум лэжыгъэ пуд зы миллионрэ мин 900-м ехьу, тыгъэгъэзз пуд зы миллионрэ мин 800-м фэдиз, хэтэрыкI пуд мин 262-м ехьу, лы пуд мин 42-м ехьу, цэ литрэ мин 134-м ехьу, кIэнкIэ зы миллионрэ мин 149-рэ фэдиз къэралыгъом IэкIигъэхьагъ. 1943-рэ ильэсым танк колоннэ гэгъэсгъэным фэшI сомэ миллиони 4,3-рэ, авиаэскадрилеу «Адыгейский оосавахимовец» зыфиIорэр ягъэшIыгъэным пае сомэ миллиони 2,2-рэ, ахьщэу ыкIи займэм ноблигациехэм апэлухьанэу сомэ миллион 26,7-м ехьу хэкум щаугъоигъагъ.

Хэгъэгу зеошхом ильэхьан советскэ дзэкIолIхэм лыгъэу къахэфагъэр гъуэнэч. ЗэкIэ дзэ лэпкъ зэфэшхьафхэу пым пэуцужыгъэхэм ахэтыгъэх Адыгеим ыкIо ыкIи ыпхьу лыхъужьхэри. Брест пытапIэр къэзыухьумэгъэ лыхъужьхэм ащышыгъэх тиадыгэ кIалэхэу А. Бастэр, М. Шьхьагъумэр, Ч. Дэрбэкьор, нэмыкIэхэри.

Заом икьежыгъум илыгъэкIэ къахэщыгъ тичышIэгъу летчикэу лейтенантэу Нэгъой Мыхьамэт. Ар ахэлъжыагъ хьыкумэу Хьасанэ шыкIогъэ ыкIи фин заохэм. Ахэм лыгъэу ащызэрихьагъэм фэшI Жьогъо Пльыжым иорден къыфагъэшпшошагъ. Хэгъэгу зеошхом хэлажэзэ, зичэзыгу боевой пшгъэрылгыр зыщигъэ-цэкIэрэ уахтэм командир ныбжыкIэр фэхыгъэ. Мыхьамэт зыщыпIэгъэ чылэу Къэбыхьаблэ шыпсэхэрэм якIэлэ лыхъужь инэпэплэу ар зыщеджэгъэ къоджэ еджапIэм шыгъу пхэмбгъу къышызэлуахыгъ.

Советскэ-германскэ фронтм икьыблэ чыпIэ зео пхьашэхэр зыщыкIотыгъэхэ Донбасс пым ышти, Ростов-на-Дону зыщекIуштыгъэ уахтэм зыфэдэ къэмыхьугъэ лыгъэ зэрэхэ-лыр къыгъэлэгъуагъ усэкло ныбжыкIэу Андырхьое Хьусенэ. Украинэм ит селоу Дьяковэ дэжэ шыкIорэ зео хьылъэм хэлажэзэ, ротэм иполитрук ады-

гэ кIалэм лыхъужьныгъэ зекIуакIэу къыхэфагъэм фэшI СССР къэралыгъошхом итхакIохэмкIэ апэрэу Советскэ Союзым и ЛыхъужьышIэ идунай ыхьожыгъэу къыфагъэшпшошагъ.

Заом лыгъэшхо хэлъэу шы-зэуагъэхэм ащыц тичышIэгъоу Ацумыжэ Хьамедэ. Ащ илыгъэ ишыхьатышIух Хэгъэгу заом иорденэу апэрэ степень зIэр, Жьогъо Пльыжым иорденитIу, Быракъ Пльыжым иорден, дзэкIолI Шытхьум иорденхэу апэрэ ыкIи ятIонэрэ степенхэр зилэхэр, боевой медаль пчъагъэхэр. Москва дэжэ шыкIогъэ зео хьылъэхэм лыгъэ зэрахэлгыр къащагъэлэгъуагъ Адыгеим ыкIуабэхэм. Ахэм ащышых адыгэ кIалэхэу Андырхьое Хьасанэ, КIурашынэ Исмахьилэ, Нэхэе Даутэ, ШьхьакIумэдэ Мэсхьудэ, нэмыкIыбэхэри. Родинэм ыпашхьэ шIушIагъэу шыриIэхэм, лыгъэу къыхэфагъэм афэшI КIурашынэ Исмахьилэ Хэгъэгу заом иорденхэу апэрэ ыкIи ятIонэрэ степень зилэхэр, Быракъ Пльыжым ыкIи Жьогъо Пльыжым яорденхэр, боевой медальбэ къафагъэшпшошагъ.

Артиллеристэу ыкIи разведчикэу Москва дэжэ шыкIогъэ заохэм лыхъужьныгъэм ищысабэ ШьхьакIумэдэ Мэсхьудэ къызэрашгъэлэгъуагъэм, къалэхэу Волоколамскэ, Калугэ, Смоленскэ шьхьафит зышIыжыгъэхэм, Новгородрэ Шлиссельбургрэ адэжэ шыкIогъэ заохэм, Ленинград иблокадэ пхырытхьугъэным ахэлажэзэ, лыгъэу къыхэфагъэм къахэкIуагъэу дзэкIолI Шытхьум иордениц ыбгъэ къыхэлыдыкIыхэу Мэсхьудэ заом къыкIыжыгъагъ.

Украинэм шыщ къалэу Николаев шьхьафит шIыжыгъэным фэшI ащ шырагъэтIысыкIыгъэгъэ хь десантым хэтыгъэхэм, ахэм ащышыгъэ Пэнэхэе шапIугъэ ШыуцIэ Абубэчыр, лыгъэу зэрахьагъэр джы къызынэсыгъэм агъэшIагъо. А купым хэтыгъэ нэгырэ 67-мэ Советскэ Союзым и ЛыхъужьышIэ къафаусыгъ.

Зео гъогубэу зэпичыгъэхэм илыгъэ ащиушэтыгъ танк взводм, етIанэ ротэм якомандирэу ШьхьапIэжэ Хьисэ. Лыгъэшхоу зэрихьагъэм ишыхьатышIу Быракъ Пльыжым иордениц, медалэу «За взятие Берлина» зыфиIорэр адыгэ кIалэм къызэрилэжыгъэхэр.

Взводм икомандирэу ригъажи, шхончэо батальоным пащэ фэхьугъэ очэпшые кIалэу Нэхэе Даутэ зео гъогу кIыхьэ зэпичыгъ. 1945-рэ ильэсым ищылэ мазэ фашистхэм япытэпIэ зтегъэпсыхьагъэ пхырытхьугъэным адыгэ кIалэм ибатальон хэтхэр анахь лыхъужьхэу къащыхэшыгъэх. Ежэ ышхьэкIэ заом ичIыпIэ зэфэшхьафхэм Даутэ лыгъэу ащызэрихьагъэм, зипэшэ дзэкIолIхэр пым изэхэгъэтэкьон гъэхьагъэ къыкIаклоу зэрэфызэ-хищагъэхэм яшIуагъэкIэ, Советскэ Союзым и ЛыхъужьышIэ къыфаусыгъ, Быракъ Пльыжым, Александр Невскэм,

Жьогъо Пльыжым яорденхэр, Хэгъэгу заом иорденэу ятIонэрэ степень зIэр, боевой медаль зэфэшхьафхэр къыфагъэшпшошагъэх.

Рейхстагым идэпкъхэм атетхагъэхэм ащыц Кошхьаблэ икIыгъэ кIалэу Афэунэ Ибра-хьимэ. Заом иапэрэ мафэхэм ащыригъажи, ежэ ишIонгъоныгъэкIэ фронтм Iухьэгъэ кIэлэ лыхъужьыр Украинэм, Дон, Кавказым ащыкIогъэ заохэм ахэлэжыагъ, Берлин зыштагъэхэм ахэтыгъ. Ащ рейхстаг дэпкъым тыритхагъ: «Мыекъуапэ — Кошхьабл — Берлин».

Заом ичIыпIэ зэфэшхьафхэм лыгъэуагъэхэм ащышых Брафтэ Джамбэч, Батышэ Хьаджмурат, Дэгужые Хьасанэ, Кушмэ-зыкIо Хьаджмосэ, Мэзлэукоу ФатIимэт, Курыжэ Хьаджайтэ, Пчэнэшэ Хьисэ, Бэджэнэ Ахьмэд, МатIыжэ Кушыку, ЦуамыкIо Къадырхьан, Шьхьэлэхэу Юсыф, БжэшIо Ахьмэд, нэмыкIэхэри.

Заом ичIыпIэ зэфэшхьафхэм лыгъэуагъэхэм ащышых Советскэ Союзым и Лыхъужь адыгэ кIалэхэу Ацумыжэ Айдемыр, БжыхьэкIо Къымчэрые, Къош Алий, Тхьагъушгъэ Исмахьилэ, дзэкIолI Шытхьум иордениц къызыфагъэшпшошгъэ ГошэкIо Махьмудэ. Джауштэу тиадыгэ лэпкъ шыщхэу нэгырибл Советскэ Союзым и Лыхъужь хьугъэх, дзэкIолI Шытхьум иордениц нэгыритIумэ къаратыгъ. Адыгеим икIыхи заом хэлэжыгъэ нэгырэ мин 15-м ехьум награ-дэ зэфэшхьафхэр къафагъэшпшошагъ. Лэпкъ мынымкIэ ар гъэхьэгъэху.

ТекIоныгъэшху! ТешIагъ а мэфэ гукъэо ыкIи гушIогъо иным ильэс 66-рэ, ащ ижъуагъо тапэ-кIи ренэу шIэтышт. Джары а хьугъэ-шIэгъэ иныр ильэс къэс игъэкIотыгъэу зыкIыхагъэунэ-фыкIырэр.

ЛЭХЪУСЭЖЬ
Хьаджэртбий.

Мы тхыгъэр зыфэгъэхьыгъэхэр Адыгеим ыкьо шлагъохэу ыкли дзэкълэл-патриотхэу подполковникэу Кушмэзыкьо Айтэчрэ старшэ сержантэу Бэтэшэ Ахьмэдрэ. Ахэм Белоруссием дзэ къулыкьур шахьызэ заор къежыагъ. Етланэ нэбгыритлур зэгъусэнхэ фаеу хьугъэ. 1942 — 1943-рэ илъэсхэм пным ыштэгъэ чыгухэм ахэр зэгъусэхэу ащызэуагъэх, Брянскэ мээхэм ахэтыгъэ партизан бригадэу Кушмэзыкьо Айтэч пащэ зыфэгъуштым хэтыгъэх. Партизан зэшхэм зэо гъогоу аклугъэм кытегушылэ мыщ кыкълэлъыклорэр.

Кушмэзыкьо Айтэч 1913-рэ илъэсым мээасэм и 23-м къуаджэу Лахъшыкъуае кышы-хьугъ, мэкъумэшышлэ унагъоу ежъ фэгъэхьафэу зэшипллурэ зэшипхуиппллурэ зыщанлугъэм кыхьухьагъ. Ягэ Хьутатэ совет хабзэр ыгуклэ ыштагъэу, къуаджэм щызэхашэгъэ ревкомым икомиссарэу ыкли итхьаматэу щытыгъ, нэужым зэдэлэпылэжы-ныгъэм имэкъумэшышлэ обществэ пэщэныгъэ дызэрихьагъ. 1932-рэ илъэсым Хьутатэ идунай ыхьожыгъ, унагъом ис бысымгуашэу Зузэ клэлэ быныр ыплунэу кылыгъэхнагъ. Бэ кыныгъоу зэпачыгъэр, ау унагъом исхэм Иофшлэныр шу зэралгъуштыгъэм, зэдэлэпылэжыгъэу зэрэпсэуштыгъэхэм ишлогъэ-шхо кэкълуагъ.

Айтэч клэлэзэ Иофшлэныр ригъэжыагъ. Апэу унэгъо хьызмэ-тым ишыклагъэхэр зэшлуи-хыштыгъэх, етланэ ыш ыкли ышы-пху нахьыжхэр зыщылэжы-штыгъэхэ колхозым ежыри хэ-хьагъ. 1929-рэ илъэсым фаб-ричнэ-заводской еджаплэу Красно-дар дэтыгъэм члэхьагъ, ар кызыеухым мэшлоку гъогу стан-циеу Краснодар идепо слеса-рэу Иоф щиллэу ригъэжыагъ. 1932-рэ илъэсым ижьоныгъоклэ мазэ Айтэч Махачкала макло. Машинист сэнэхьагъэр ащ шы-зэригъэгъотыныш, мэшлокур зэрифуэ зигъэсэн гухэлэ илагъ, ау 1934-рэ илъэсым ишэклогъу мазэ дзэм къулыкьуу щихьынэу ашагъ.

Полковой еджаплэр кызыеу-хым, шхончэо дивизион хэт полкым младшэ командирэу къулыкьур щихьэу ригъэжыагъ. Пшэрылхэу илэр дэгъоу зэри-гъэцаклэрэм, дзэу зыхэтэм иоб-щественнэ-политикэ шылакэ чанэу зэрэхэлажэрэм афэшл 1937-рэ илъэсым икыхьагъу-хэм офицер хьуныр Айтэч игъоу кыфалэгъугъ. Ышнахьыжэу къалэу Орджоникидзе дзэ къу-лыкьур офицерэу шызыхьырым щысэ тырихызэ, хэгъэгум къу-лыкьу дэгъоу фишлэныр ыгуклэ кыхьыгъэгъэти, офицер хьу зэрэ-шлоигъор арилуагъ.

1937-рэ илъэсым итыгъэгъэ-зэ мазэ Орджоникидзе лъэсы-дзэм хэтышхэр зыщырагъэджэ-хэрэ училищэу дэтым курс клэ-клэу щызэхашагъэхэр къеу-хыш, Айтэч полкэу зыхэты-гъэм къегъэзэжы. Ащ илъэс те-шлагъэу полкым икомсомол бю-ро секретарэу шыхадзы, ащ даклоу коммунистхэм ясатырэ-хэм ахэуцо ыкли полкым ипар-тийнэ бюро хагъахэ. 1939-рэ илъэсым итыгъэгъэзэ мазэ Куш-мэзыкьор ротэм иполитрукэу агъэнафэ, кыкълэлъыклэгъэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ ди-визион комсомолымклэ ипо-литотдел ипашэ илэпылэгъу мэхьу. А лъэхьаным дивизиер Сталинград шылагъ. Генерал-лейтенантэу И.С. Коневыр зипэщэ я 19-рэ армием яди-визие хахьэштыгъ. 1941-рэ илъэсым имэкъуогъу мазэ Ук-раина мэхьанэшхо илэу щыщ райо-

нэу Фастовэ Айтэч дзэу зыхэ-тыр агъагло.

Заор кызыежэем Кушмэзы-кьор зыхэт дивизиер Къохьэплэ фронтым хагъахэ ыкли гузэ-жъогъуклэ чыплэ хьылгъэ ифэ-гъэ Витебскэ дэжъ ахэр ашэх. Смоленскэ еклурэ пным атакэу кышлхьэрэр экладзэхэзэ, ди-визиер пхьашэу мээасэ, ау пыир зэрэнахьыбэм ыкли нахь дэгъоу зэрэулыштыгъэм кыхьэклэу кы-зэкълэклонхэ фаеу мэхьу.

Ащ фэдэ заохэм ащыщэу Смоленскэ хэкум шыщ сов-хозэу Остраган-Кардымовым кыгыгъэгъунэрэ чыплэм шы-кълуагъэм я 138-рэ шхончэо пол-кэу Айтэч зыхэтыгъэр пным кыеухьурэи. А лъэхьаным Куш-мэзыкьор ренэу дзэкълэлхэм алъэлэсы, пным пхьашэу пэ-цужыныхэм ахэр кыфелэтых, атакэм бэрэ зилышхэуи кы-хэклы. Полкым ибатальонхэм ащыщ икомандир кызыаулэм, ащ ычыллэ Айтэч псынклэу иуцуагъ ыкли дзэкълэлхэр пным пхьашэу езонхэм физьхышагъэх.

Дивизион хэтхэр гъэры ашынхэм фашистхэр лъэшэу пылыгъэхэми, зи къадэхь-гъэп. Пным къаришыллэрэ ата-кэхэм зацадзыезэ, полкым хэт-хэр ащ кылэклэклэжыныхэ алъэклыгъ. А чыплэм лыгъэу кышыхьафэгъэм фэшл 1941-рэ илъэсым шышхьэлум и 9-м Жьогъо Пльыгъыным иорден Ай-тэч кыфагъэшышшагъ.

Нэужым генерал-лейтенантэу М.Ф. Лукиныр зипэщэ я 16-рэ армием Кушмэзыкьор зыхэт ди-визиер хагъахэш, Смоленскэ дэжъ шыклогъэ зэо хьылгъэхэм ахэлажэ. Тхьамэфитлум кы-кълэу пыир псыхьоу Днепрэ кызыепырымгъэклэу ыкли къал-лэм кыдымыгъахьэу дивизиер пэлулыгъ. Танкхэр, авиациер, артиллерииер ыкли нэмыкълэ шэхэр бэу зэрилэхэм кыхьэклэу пным Смоленскэ ыштагъ.

1941-рэ илъэсым илэныгъо мазэ и 30-м Москва штэгъэным фэгъэхьыгъэ наступлениехэр фа-шистхэм къашлхьэу рагъэжыагъ. Смоленскэ хэкум шыщ къалэу Ельнэ дэжъ зэо хьылгъэу шы-кълуагъэхэм пным къашишлэрэ атакэхэр эклэзыдзэхэрэ шхон-чэо полкым ибатальонэу капи-танэу Д.Ф. Кругловыр зипашэм дивизион иполитотдел кыгыгъэ-кълуагъэу Кушмэзыкьор шылагъ. Батальоным хэтхэр пным кы-ухьурэи гъэх ыкли чыплэ хьы-лгъэ зэфэхэм командирхэр, по-литработникхэр, коммунистхэр ыкли комсомольцэхэр дзэкълэл кызырыклэхэм щысэтэхыплэ афэхьунхэм Кушмэзыкьом кы-филэтыштыгъэх. Чыплэу зыдэ-шылхэр дэгъоу агъэфедэхэзэ, нахьыбэрэ чэцэу кызыэкълэ-хэзэ, батальоным хэтхэр Мо-жайскэ къэсыгъэх ыкли ащ ди-визион шыхьахьыжыгъэх.

Ащ фэдэу шытхьу хэлэу ба-тальоныр чыплэ хьылгъэ кы-зырыкълэжыгъэм Кушмэзыкьо Айтэчи илахьэу хэлъыгъэр мак-клэп. А уахьтэм адыгэ клэлэм зэо зэфэхьафэхэм лыгъэу къащыхьафэгъэм ыкли дзэ-

ПАРТИЗАН

Кушмэзыкьо Айтэч.

клэлхэр зылышхэнхэ зэриль-кырым кыхьэклэу батальоным икомиссарышлэ кырапэсыгъ.

Нэмыщхэр Москва аштэным клэхьопсыштыгъэх. Фронтым ичыллэ пстэуми зэо пхьашхэр ащыклогъыгъэх. Ахэм ащыщэу Москва пэмычыжэ къалэу Зве-нигород шыклогъэ заом тыгъэ-гъээм и 3-м Айтэч ыбгъэ хьы-лгъэу кышцаулагъ ыкли госпита-лым ашагъ.

Охьтабэрэ къелэзагъэх. 1942-рэ илъэсым игъатхэ Кушмэзыкьор Москва макло ыкли Къохьэплэ фронтым иполитуправление ирезерв хагъахэ. Ошлэ-дэмы-шлэу Къохьэплэ партизан дви-жением иштаб адыгэ клэлэр ашэ, ежъ ишлоигъонгъэклэ мээитлум кыкълэу агъэхьабырыныш раз-ведывательнэ-диверсионнэ купэу пным ыштэгъэ чыплэм рагъэтлэ-сыкълыштым пащэ фашлхьэу кырапо. Щэуцогъо пным тидзэу кыдызыхьагъэхэм ахэтыгъэ ыкли заом ичыллэ зэфэхьабыбэм ащызэогъэ адыгэ клэлэ чаным игъоу кыфалэгъугъэм дыре-гъаштэ.

Купэу рагъэтлэсыкълыштыр

Кушмэзыкьо Айтэчрэ (джабгъумклэ щыс) Бэтэшэ Ахьмэдрэ пый шьуашэ ащыгъэу зэдэгущылэх.

зышызэхашэрэ уахьтэм ошлэ-дэмышлэу Айтэч Москва иура-мэу Горькэм ышлэклэ шытым тет хьаклэщэу «Националым» дэжъ ичыллэгу адыгэ клэлэу Бэтэ-шэ Ахьмэд шылоклэ. Ахэр ыпэ-клэ зэрэшлэшты-гъэх, ау бэ-шлагъэу зэрэ-лэгъугъа-

гъэхэп. Кушмэзыкьор Москва зыкълышлэр кызыфелуатэм Ахьмэд къелэлэгъу ежыри а ку-пым хигъэхьанэу. Пар-тизан штабым игъоу ар елэгъуш, ятлонэрэ адыгэ клэлэри а купым хагъахэ.

Бэтэшэ Ахьмэдэу 1980-рэ илъэсым Моск-ва мы тхыгъэм иавтор зэрэщытлэгъагъэр къуа-джэу Аскъэлае 1918-рэ илъэсым кышыхьугъ. Илъэсиплэ ыныбжэу ятэ-янэхэр имылэжхэу ар къэнагъэти, Красно-дар опытно-показатель-нэ еджэплэ-интернатэу дэтыгъэм члагъэхьагъ. 1936-рэ илъэсым Адыгэ педагогическэ технику-мыр кыуыхыгъ, ау клэлэ-егъэджэ Иофшлэным зы-фигъэзагъэп. Къалэм дэт уни-вермагым Иоф щиллагъ. 1938-рэ илъэсым ижьоныгъоклэ мазэ Москва кълуагъэ. Клочлэшхоу ыкли спортым лъэшэу пыщагъэу зэрэщытым кыхьэклэу къалэм и Ленинскэ район щызэхэщэгъэ обществэу «Спартакым» физру-кэу Иоф щиллэу регъажэ. Башэ темышлэу шхьэгъуси зэрегъэ-гъоты. 1940-рэ илъэсым илэны-гъо мазэ Ахьмэд дзэм ащэ ыкли Белоруссием икыхьэплэ гуна-пкъэ щылэгъэ гаубичнэ-артилле-рийскэ полкым къулыкьур ше-хьы. Ащ ыуж авиаполкым иав-томашинэ батальон хагъэхьагъэу къулыкьур ыхьызэ, Хэгъэгу зео-шхор къежэ. 1941-рэ илъэсым ичъэпыогъу мазэ къалэу Ржев дэжъ шыклогъэ заохэм Ахьмэд ышхьэрэ ыльаборэ хьылгъэу кышцаулэхэш, фронтым кы-луащы. Загъэхьужыклэ зигъэпсэ-фынэу мэфэ заулэ кыратыш, Москва къэкло, джа лъэхьаным адыгэ клэлэтир ащ шызэлэклэ.

Партизан купым нэбгырэ 24-рэ хагъэхьагъ. Ахэр дэгъоу агъэхьабырыгъэх ыкли эклэми заом охьтэ шлуклае щызэпачы-гъэу щытыгъ. 1942-рэ илъэсым Ионыгъом и 9-м майорэу Куш-

хьэгъэнхэм яшбыпкъэу фежэж. Чыплэу зыдэшылэхэм елбыты-гъэу гъогухэм лагъымэхэр ащы-члалхьэх, мэшлоку гъогур къа-гъао, лъэмыджхэр зэхакъутэх, пый мэшлокухэр дагъэхьэхых, фашистхэм ащышхэр аукълых ыкли ящыкълэгъэ «бзэгухэр» кызылэклагъахьэх. Партизанхэм анахьэу аналэ зытырагъэтышты-гъэр пыйдзэхэр зыдэшылэ чы-плэхэр ыкли ахэм япчъагъэ зы-фэдиыр зэгъэшлэгъэнхэр ары. Пшэрылхэу ялэхэр агъэцэклен-хэм фэшл разведчикхэм загъо-рэ пый шьуашэ зыщалгъэу кы-хэкълыштыгъ.

Партизан купыр пным ыубы-тыгъэ чыплэм мээитфым кы-кълэу итыгъ. А уахьтэм пным фэ-гъэхьыгъэ къэбар зэфэхьа-фыбэ къаугъоигъ ыкли гупчэм лэклагъэхьагъ.

Кушмэзыкьом ыкли ар зипэ-щэ партизан купым зэшлуахыгъэ пстэуми партизан движением и Къохьэплэ штаб осэшхо къафи-шлыгъ. 1943-рэ илъэсым мээасэ-м и 5-м Кушмэзыкьо Айтэч я 3-рэ Клетнянскэ партизан брига-дэм икомандирэу агъэнэфагъ. Ежъ зипэщэгъэ купыри ащ хэ-хьагъ, бригадэм нэбгырэ 200 фэдиз хэтыгъ. Бригадэм икомис-сарыгъ Клетнянскэ райисполко-мым итхьаматэу ыкли зэхашэгъэ партизан отрядым ипэщагъэу Алексей Глебовыр.

Мэклэ-маклэзэ бригадэм хэт-хэм япчъагъэ нэбгырэ 1800-м хьазырэу нэсыгъ. Бригадэр от-рядиш хьуштыгъэ, отрядхэр ро-тэхэу, взводхэу, отделенихэу го-щыгъагъэх. Ар зыфэлорышлэ-штыгъэр партизан движением и Къохьэплэ штаб ары ыкли пшэ-рылхэу илэхэр зыщыгъэцаклэ-штыгъэхэр Брянскэ, Смоленскэ, Могилевскэ, Гомельскэ хэкухэм кыагъэгъунэрэ чыплэхэр арых. Анахьэу ахэм кафеэгъэгъэгъэ-хэр мэшлоку гъогу магистраль-хэу Гомель — Брянскэ, Брян-скэ — Рославль, Мглин — Рос-лавль, Унеча — Кричев, Уне-ча — Клиницы ззыпхьхэрэр къэгъэгъэгъэнхэр арыгъэ.

А лъэхьаным хэгъэгум дзэ-политикэ гъэпсыклэу илыгъэр лъэшэу хьылгъагъ. Курскэ дугам дэжъ наступлениешхо кыщи-шлхьэу пным зигъэхьабыры-штыгъ, а чыплэм дзэхэр бэдэ-дэу, техникэр кырытэкълэу-штыгъэх. Эшелонхэр зэуж итхэу ащ къаключыгъэх, ахэр Брян-скэ хэкум кызыепырыкълышты-гъэх. Ащ кыхьэкълэу командова-ниемклэ а чыплэм мэхьанэшхо илэу хьугъагъ.

Айтэч зипэщэ партизан бри-гадэм ащ лъэшэу зыщыгъэчаным фэгъагъ. Партизан движением и Къохьэплэ штаб ипашэу полков-никэу А. Прохоровым характе-ристикэу Кушмэзыкьо Айтэч фитхыгъагъэм мырзуштэу кы-щилоштыгъ: «Партизан движе-нием изэхэщэкло дэгъу шыпкъэу зыкыгъэлэгъуагъ, заохэм ча-нэу ахэлэжыагъ, Ленинымрэ Ста-линымрэ япартие илоф фэшпы-къэ командир. Пэщэныгъэ зыды-

3DILLX®

зэрихьэхэрэм лъытэныгъэ ин
къыфашы».

Партизан бригадуу Кушмэ-
зыкыо Айтэч зипашэм хэтхэм
пыйм зэрарэу рахыгээр маклэн.
Ахэм дзэ эшелон 37-рэ дагъз-
чъыхыг, лъэмьдыг 20-м ехуу
къагъэуагъ, связым илиние ки-
лометри 7-м ехуу мыхъужынэу
ашыгъ, мэшлокугъоу полотном
щыц километри 4-м ехуу зэхэ-
кыутагъ ыкли цыф псэуплэхуу
Вязовая ыкли Педерятино зыфи-
лохэрэм пый-полицейскэ гарни-
зонэу адэлыгыгэхэм атэбанэхи,
фашист ыкли къумэлэ нэбгырэ
200-м ехуу аулыкыг.

Командир пшээрълхээр ыгъ-
цакIэхээ, Айтгч анахъу кыз-
щахъшыгээр 1943-рз ильсэм
ижоньоньгюкIэ мазэ Курскэ дугам
шыкIогъэ заор рагъэжьэным
ыпэкIэ мазэрэ ныкьорэ шыIу
пым кьаришыIылгъэ зэо хьылъ-
ээр арых. ДэкIолI мин 50-м
нахь мымакIэу зыхъыгъгъэ див-
изие ыкIи полк пчъагъэ пым
Курскэ кьыритэкъуIлгъагъ, аш
дакIоу брянскэ партизанхэр з-
эхъэтэкъогъэнх гухълъыр иIу
карательнэ экспедицие зэхи-
щгъагъ. Партием и Клетнянскэ
подпольнэ райком пым гу-
хълэу иIэхэр зызырегъэшIэхэ
нужэ партизан бригадитфимэ
акIуачIэ зэрагъэуIуи, пьидзэхэм
апэудужьынуу ыкIи афэльэкIы-
штым фэдиз зэрар арахынэу
рахъухагъ. Анахь пшээрлхэ хьы-
лъэ зыфашыгъагъэр Кушмэзы-
кьо Айтгч зипшэ бригадэр ары-
гъэ. Аш псыхъоу Ипутъ эппичы-
нышъ, селоу Корсикэм екIун
фэягъэ. Псыхъом тель лъэмыдж
закъор пым лъэшэу кьыгъэгъу-
нэштыгъ. Бригадэм икомандир
иприказкIэ разведкэ Iофшанхэу
зэшIуахыгъэхэм къащагъотыгъ
псым зэпырыкIыпIэу иIэхэр,
ахэм зы чыIпIэ къахахыгъ парти-
занхэр псыхъом икIыхэ зыхьукIэ
пэрыохуу къышафэмыхунхэу.

Жыоньгүяклэм и 19-м чэ-
шым бригадэр селоу Добрая
Корна зыфилорэм дэжь мэз гу-
нэм кышыуцугы, нэфылтэ кэз-
штэгтэм тырагафги, псыхсор зэ-
пачыгы. Ащ дэжыым развед-
чикхэм кэзбар кьялгагэлэсыгы
пыидзэ полкым фэдиз псыхыоу
Ипуть кыызэпырыкыгызу еж-
хэр зыдэшылэ лэныкыом кы-
кдохэу. Ащ кылытыкыагэх кэз-
бархэу пыидзэ полк заулэ нэ-
мыкI чыпIлэхэми кызээрарыкы-
хэрэм фэгэхьыгэхэр. Пыим гу-
хэлэу илагтэр партизан отряды
кызухурэигэныр арыгытэ. Апэу
пыим эзэоныр езгэжыкыгагэр
отрядэу М. Шкляровыр зипэща-
гэм шыщ ротэр арыгытэ. Ащ да-
клогу Г. Горбачевыр зипэштэгтэ
отрядыми пыим эзэоныр ри-
гэжыаг. А чыпIлэм партизан-
хэм лыгэтэ зэрэхэу шызэуа-
гэх, ау пыидзэхэр бэклэ ежхэм
кызырэххурэм кыхэкIлэу ялоф-
хэр хылытэ кэххыугэх. Отряд-
хэм ИпыIлэгүу афэххунэу Айтэч
Клетнянскэ отрядым шыщ ротэу
К. Бронниковыр зипашэр афи-
гыэкIуаг. ОшIлэ-дэмышIлэу пыим
зэрэтебэнагэхэм кыхэкIлэу зэ-
кIлэкон фаеу хуыгтэ. Ащ дэжыым
пыим дзэкIолI 40-м ехэу шы-
шIокIодыгы.

Ащ ыуж пыйдзэу а чЫпIэм кышызаохэрэм япчагагэ джыри кыхагэхьуагэ, ащ гухэлзэу зыфигэуужыгыгьэр партизанхэр мээым хымыгэхьанхэр ыкIи кыухьурэинхэр ары. ЗыкIуачIэ нахьыб пым гэхьагэ хэлзэу уеззоным фшI гэфедэгэн фэ амалхэр Айтгэ кыхыхыштыгэх. Зэо хьылгэхэм ауж а чЫпIэр отрядхэм кабгыни, псыхьоу Надвэ кыызпачи, ащ исэмэгү нэпкэ зычагэптытагэ. Ар псынкIэу зурагэцэцIаггэм фшI пым гу кьалытаггэп, партизанхэр зыхэмысыкьыхэ мээым бомбэхэр хадзэнхэр зэаггэуштыггэп. Сыхьагэр 11-хэм аджэ артиллерие ыкIи миномет омакэхэм, пый авиацием кьыридыхьэр бомбэхэм амакэх лъэшэу зыкыIэтыгэ. Партизанхэр зыдэщыт чЫпIэр пым зэриггэшлагэ, ащ лыпы-

ишъыпкѣу пѣшлуклоштыгъ,
цуцогъ агътысыгъагъ, 1942-рѣ
илъсѣм фронтым ашѣгъагъ. Ар
зыхътыгъ дѣз частыр партизан-
хѣм зао яшылѣгъэным фѣгъѣз-
гъагъ. 1943-рѣ илъсѣм игъат-
хѣ зигъбылыт, часту зыхъты-
гъѣм кыыхкѣли, чѣш-мѣфѣ зау-
лѣр мѣзым хътыгъу партизанхѣм
алуклагъ. Джарѣуштѣу партизан
отрядым хагъэхъгъѣ Франц лы-
гъѣ хълѣу пшѣърылѣу фашы-
хърѣр ыгъѣзѣклѣштыгъѣх. Ар ку-
пѣу кызфѣтѣлуагъѣм гѣстапѣм
имайор шѣуашѣ шыгъѣу хътыгъ.
Ары купым пшѣърылѣу илѣм
игъѣзѣклѣо шъыхалѣу шыты-
гъѣр. Мафѣу агъѣнѣфагъѣм
партизанхѣу нѣмыц шѣуашѣ зы-
шыгъхѣр ыкли пый автоматхѣр
зылыгъхѣр пшѣърылѣу ялѣм
игъѣзѣклѣн фѣжъагъѣх. Чѣшым
хѣклѣотагъѣу кѣлѣу чѣьерѣм

Бэтэшэ Ахьмэд апэ итхэм азыфагу дэт.

тэу атакэм ксьежыагъэх, ау псы-
хор кыизпичын ылэкыгъгэп.
Партизанхэр пхъашу кызера-
лдуцужыгъэхэм кыхэккэу дзэ-
кклэлэу пным шлөкдыгъэр ба-
гъэ ыккы ащ лыпытэу кыизэ-
кклон фаеу хъугъагъэ. Ау башэ
тэмшлэу атакэхэр пным кыри-
шыллэху кыыргъэжжыгъэ,
джаруштэу мэфэ заулэ зэлы-
кыуагъэ. Сыдэу шцтми, партизан-
хэр ккчлэгэу афмыхоу гитле-
ровцхэр ыпэккэ кылылыклогъ-
гъэх. А заохэм ашыщ Айтэч
кышцауагъэ, ау бригадэм пэщэ-
ныгъэ дызэриханыр зэпигъэу-
гъэп.

1943-рэ илгээсэм ишыпшхьэгу мазэ Курскэ дугам пьидзэхэр зышызэхакьсутэхэ нэжү, советскэ дзэхэр кьохьапэмкIэ апэ раггэхьоу раггэжыаг. Партизан бригаду Кушмэзкыко Айтэч пэщэныггэ зыдызэрихьэщтыггэр мэшлукү гьогү транспортым илофшIэн зыгыггэжыкогьэным икIи мэшлукү гьогүмкIэ зрращэхэр дзэкIолIхэр, техникэр гьэфыкьогьэнхэм, псэуплэ чыплэхэм ащыпсэухэрэр кьэухьумэгьэнхэм афэггэхьыггэ Iолгхьабэхэр зехьэггэнхэр ары.

Шышъхьэлум и 22-м бригадэм хэт партизанхэм квалэу Мглинскэ дэт хьапысэм Чхэсхэр шыгъафит шлыжыгъэнхэм фэгъэжыгъэ операцияр зэхашэгъагъ. Плану зэхэгъэуцуагъэр агъэцакхэзэ, нэбгыри 9 зыхэт кутлэу старшина С. И. Тюхиныр зыпашэм а пшэрылыр ыгъэцэкхэнэу ригъэжыагъ. А купым фашистхэм апшэуеклорэ австрийцэу Франц Габерль хагъэхьагъ. Ар исэнэхьаткхэ врачыгъ, нацизмэм

ахэр дэхьагьэх. Патрулым хэт нэбгырэ пчыагьэу ядокументхэр зьуплэкьГүнхэу разведчикхэм кьапузучгьэхэр аукьыгэх, хьа-псыр кьэзгьэгьэунэщтыгьэ нэб-гыри 10-ри ахэм адагьэкьуагь. Кьатишэу зэтет хьапсым ипчьэ-хэр кььуауабгьукьыхи, хьапсч-хэрэхэр зэкьэ кьарагьэкьыгьэх. Ахэр нэбгырэ 84-рэ хьуштыгьэх, нэбгыриш ахэтыгь укь атыраль-хьагьэу, ахэм ащыцыгь зь пар-тизан-разведчики.

Пушгэрэлгү фашыггэр партизан купым шытху хэлгүү гэгээцэглаг. Шэ закупи рамыггэкүлү ар эшлүахыг. Ащ кыгхэкүлү калэм зу бырысыр кыдэтэджаггеп, разведчикхери рэхатгү ялагери кэккложыггэх. Ахэм кыыздацагг нэбгыри заулгү пным ездохэ зышлойгохэр.

1943-рэ ильэсым игьэмафэ партизан движением и Гупчэ иунашкыкэ Кушмэзкыкэ Айгэч зипчэ бригадэм шылагэ заом ыкшэ партизанхэм афэгъэхьыгъэ тхылъ пчъагъэ зыхыгъэ Д. А. Щегловыр. Партизанхэм ящылакэрэ язуаукэрэ защигъэгъуази,

аш ыльэъгугээр ыкйи зэхихыгээр
зэкйэ итхылъу «Три тире. Упол-
номоченный военного совета»
зыфилорээр ытхыг. Мары ащ Ай-
тэч ехыылагъуу кышыыхигэ-
щыгээр: «Заом ильэхан Куш-
мэзъкорхор игусэ партизанхэм
дахуу афыщытыг, цыфхэм адэ-
гушылэным лъэшэу фэлэпэлэ-
саг. Партизанхэр зэкйэ ащ
ыцэккэ машуи пси ахэханхэм
фэхъазыргъэх. Ар лы ишы-
гъуу шы-
тыгъ.
Ынэгу
к й ф

хызырыгъ. Сыдыгъуи ащ цыф-
хэм зыфаехэр къаригъаюштыгъ,
зэпимыгъэу ядэлуштыгъ, етла-
нэ гушыгъэ кызырыкхэмкыгъ
зыфаер агуригъаюштыгъ».

Фашистхэр Кушмэзыкьо Ай-тэч лъэшэу кышышыныштыгъэх. Ар кэзыгушыхъатырэр кэлэу Рославль икомандан ащ ышхъэ пае нэмыц маркэ мин 25-рэ ытыштэу зэриоштыгъэр ары. А кээбарыр Айтэч кызыльэлэсым, сэмэркэу клэкълэу ылогъаг: «Кушмэзыкьом ышхъэкълэ ар мэкълэ дэд».

1943-рэ илгээсым илһоныгто мазэ, Брянскэ хэкум фашист-хэр зырафышкыггэхэм буж башцэ темышгэу, Кушмэзыкыор сымэджэ хылыгэ хууггэз ыкли пным ылыгэ чһыпэм кыраши, квалэу Муром (Владимирскэ хэку) шёлзэннхэу кыашэггаг. Джащ дэжкым илгээсым кыклоц пным ыубуыгыгэ чһыпгэхэм арытхэу зэггүсэхэу шызгөггэхэ Кушмэзыкыо Айтэчрэ Бэтэшэ Ахымэдрэ шызгөгкыггэхэ. Лһыггэхшо зэрэхэлгыр кызггэлгэггөггэ комбригыр отрядым кэккөжкыныу хууггэп. 1944-рэ илгээсым имээзэ мазэ курорт квалэу Геленджик идээ комиссаргэу ар аггэнзфаг. Аш теклоныггэхшом и Мафэ шыпгэгкыггэхэ.

Пыим ыубыгыгъэ чыпгэхэм арысыгъэ партизанхэм япашэу Кушмэзыкьо Айтэч командованиэм оссохо фишызэ, Быракъ Плъыжым иорден ыкӀи медалэу «Хэгъэгу зэошхом ипартизан» зыфиорэм иапэрэ степень кыратыгъэх. Пэшлорыгъэхэу ар подполковник ашыгъ.

Джаж фэдэу Бэтэгэ Ахымэд игъэхагъэхэри хагъэунэфыкыгъэх. Ащ ыбгъэ кыагъэдэхагъ Хэгъэгү зоошхом иорденэу я II-рэ степенъ зыфэмрэд медалэу «Хэгъэгү зоошхом ипартизан» зыфиорэм иа I-рэ степенърэ. Пыгъэшхо зыхэлъ ыкIи шынэ зымышIэрэ цIыфэу, сьд фэдэ чIыпIэ ифагъэи хэкIыкышIэ тэрэ кыфцэгъотын зылэкIлэу щытыгъэ Ахымэд партизанхэм лъэшэу лъытэныгъэ фашыгъэтыгъэ ыкIи ахэм зэхашцэгъэ зуабыэхэм ар ахэлъыагъ. Наградной тхыапэу Ахымэд пае атхыгъэм кыщилоштыгъ гъогуу Брянск — Рославль тетыгъэ телеграф-телефон пкъэу 87-рэ, пхъэм хэшIыкыгъэ лъэмыджипл, мэшIоку гъогум ичIыпIэ заулэ кыызэригъэуагъэхэр. ЗэкIэ пшъэрылъэу кыфашыгъэхэрр уахтэу кыфагъэнэфагъэм тефэу ащ зэшIуныхыгъыгъэх, мэхъанэ ин зилэ кэбархэр командованием IэкIыгъахэштыгъэх. Клетнянскэ районым щыц псэуплэу Вязовоим ипый гарнизон партизанхэр зытебанэхэм апэ итыгъэ купым хэтэу Ахымэд пый дзэкIолI 20 фэдиз ыукыгъ, район гүпчэу Падерятино дэлъыгъэ пый гарнизоныр зэхакъутэ зэхум фашист 15 фэдиз хигъафэг.

Командованием «бэзгу» ищы-
клагъ зэхъум Кушмэзыкъом
иунашъоклэ разведкэ клошт ку
пищ зэхащга, ахэм ашыщэу
нэбгыри 8 хуштыгъэ купым
Бэтэшэ Ахъмэд пащэ фашыгъ.
Охьтабэрэ ахэр лыхъуагъэх, ау
къадэхъугъэ шыпэп. Ахъмэд зи-
пэщэ купым гъогум пэмчыу-
жэу зыщигъэбылгыгъэх, ащ
къырыклоштым ежэхэзэ, шта-
бым имашинэ къэльэгъуагъ.
Ащ гранатхэр тырадзагъэх ыкли
автоматхэмклэ ор даублагъ. Ма-
шинэр акъутагъ, ащ исыгъэ

дээкллплллыр ауагыг ыкли нэ-
мыц капитанымрэ шоферымрэ
гъэры ашыгтэх. Джащ фэдэу
радиостанциер, ащ икодхэр,
шифрэр ыкли секретнэ доку-
ментхэу мэхъанэ зиэхэр кыз-
лэкагэхъагтэх. Нэужым ахэр
партизан движением иштаб
арагэхъыгтэх. Документхэм
кызырагъэлъагбоштыгъмклэ.
Къохъеплэ фронтым я 110-рэ
лъэсдзэ корпусыр командова-
нием кыхиштыгъэу, фронтым
икыбылэ чыплэ ыгъакоштыгъ.
Дзэкъллхэр мэшлокум зышы-
рагъэлъыстхъанхэу кылошты-
гъэр станциеу Унеча арыгъэ. А
къэбарыр кызыфагъэфеди,
1942-рэ илъэсын шэклогъум и
10-м чышым тисамолетхэм стан-
цием бомбэхэр тырадзэгъх.

Джащ фэдэу Бэтэшэ Ахьмэд
зипэцэ купым хьылгээсэцэ
машинитф зыхэт пый колоннэр
зихкьутагь. А члпэм пый нэб-
гырэ 14 шауклыгь ыкли унтер-
офицеры гээры ашыгы. Кы-
зэрэнэфагэмклэ, машинэхэм
гьомылэпхэм зэфэшхьафхэр
ыкли дзэклэл шьошаклэхэр
арылыгыгь. Машинэхэм ашы-
цуу зы зеклон ыльэклынэу
кызырахэклыгьэм разведчик-
хэр лбэшу ыгэгьушлуагьэх.
Ащ гьомылапхэхэр из ашыых,
партизанхэм ялагерь кышагь.

Парузын бэлэм хянагчид хавьцаж, тэрхүү чийглэг гөрэм пий дээр клолхуу дэхэхэм ашышхэр зышаукыхэм, а чийглэм Бэтэшэ Ахымэд кышигынгэнэгэ тхылпылз тхьяпэшхом адыгабзэккэ тыритхэгъагъ: «Джыри суктэ-клошт. Хэта чэзыур зынэсы гэшт?» Аш фэдэ тхыгтэхэр Ахымэд чийглабэм къашиггэнагъ.

Брянск хэкур шьхьафит зашьжыым ыкй партизан зор заухым мэзым шызуагъэхэм ашышыбэм мамыр 10ш1эн-ным зыратыжыгы. Ау старшэ сержантэу Бэтшэ Ахэмд дзэ кьулыкьум хэхажыи, гвардейскэ шхончэу полкым иотделе-ние икомандирэу кьулыкьур шихыгы. Белоруссием ыкй Литвам пьидзэхэр ифыжыг-гэнхэм, Кенигсберг ыкй Бал-тийскэ хым инэпкьхэр шьхьа-фит шьжыкыгэнхэм афэгъ-хыгыгэ заохэм Ахэмд ахэлэ-жыагъ.

Хэгъэгү зэошхор зауыхым Бэтшэ Ахъмэд Москва къэкӀо-жыгъ. Ащ шыпсэугъ, Иоф ши-шагъ. 1982-рэ илъэсым иду-най ыхъожь, Аскъэлае шагъэ-тӀылъыжыгъ.

1945-рэ ильэсым ишэклогу мазэ ипсауныгыз изытет ельытыгызу калэз Геленджик идзэ комиссар Иэнатлэ Кушмэзыкэ Айтэч кыпуккыжи, Адыгеим кэккложыгы. Партием и Краснотавардейскэ райком кадрэхэмкэлэ исекретарыгы, нэужым хэкупотребсоюзым итхэаматэ игуадзэу, Выселковскэ кьоештхушлэ заводым идиэкторэу лофэ ышлагэ. Пенсием экзком, Адыгэкыалэ псэупкэлэ кыхыхыгыагы, ныбжыккэхэм дзэпатриотическэ лофшлэнэу адызэрахыэрэм чанэу хэлажэштгыгы.

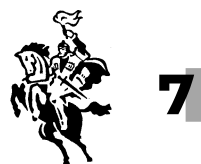
Джаж фэдагь партизан отрядым зэшхэм афэдэ хэхьухэгьэгэхэ подполковникэу Кушмзыкыо Айтчэрэ старшэ сержантэу Бэтшэ Ахьмэдрэ зээ гьогу кыхьэу элпачыгэр. Ахэр зышхьамысыжьхэу, льыгэшхо ахэлэу ыпым эсууагьэх, я Родинэ гүсэ кьаухумагь.

СЫДЖЫХЪЭ Хьазрэтбий.
Отставкэм щыІэ полков-
ник.

Сурэтхэр мэфэКым Іэшынэ
Аслъан кыщытырихыгъэх.

[illegible]

Профессорзу Шорэ Ибрахимэ Блащэпсынэ кышыхуыгъ, щапугъ, адыгъ хабзэм ишэн шгъхалэхэр кышшиштагъэх. Пасэу ятэ дунаим ехыжыгъэти екы-ежырэу шылэныгъэм икыулаймэ ягупшысэнэу хуыгъэ. Дэгъоу еджагъ, Кощхэблэ гурыт еджап-пэу шысэтэхыплэу кыуыхыгъ. Етланэ заом игъом Мыекъуапэ къэккошчыжыгъэ Одесскэ къэралыгъо университетым ифизикъ-хысап факультет члэхъэ. Ростов дэт къэралыгъо университетым тарихымкIэ ыкIи бзэшлэныгъэмкIэ ифакультет 1950-рэ илэсьым кыеухы. Ащ ыуж кIэлэгъаджэу, гурыт еджапIэм идиректор игуадзэу, районым инсепкторэу, районом ипашцэу Iоф ешлэ. Ащ да-кIоу ишлэныгъэхэм ренэу ахигъэ-хуагъ, педагогикэмкIэ Ростова-Дону аспирантурэм шеджагъ, кандидат диссертациер ытхи, 1970-рэ илэсьым кыгъэзшып-кыжыгъэ. Ахэм экIлэм кыагъэ-лыгагъорэр плуныгъэ-егъэдджэ-нымкIи теориэмкIи шлэныгъэ ку-ухэр зэриер, научнэ Iофшлагъэ-хэр ытхынхэмкIэ амалышIухэр зэрэлэкIэлэхэр ары.

Теориємрэ практикэмрэ зэри-
пхынымкнэ гъогу пытэ теуцагъ,
шнэныгъэ кутэмэ гъэнэфагъэ
наукэм пхыришын ылкэнынуу
амал илэ хуыгъ. Адыгъ этнопеда-
гогикэм ехыллагъэу шнэныгъэ
куу зыхэлэ лекциехэм кыджэу
ригъэжыагъ. А лекциехэр кнэлэ-
егъаджэхэри ядэлунклэ гъэшлэ-
гъонхэу ыгъэпсыштыгъэх. Ащ
пышагъэу гурът еджанлэхэм,
педагогическэ училищхэм (кол-
леджхэм), педагогическэ инсти-

Ары кандидатэгу, доцентэу Иоф ышгээ профессорыгэр фаусынэу кафедрэу Иоф зышишгэрэм кызыелтэмн апэрэу дезыггыштэгъагъэмэ сызыклашыгыгэр. Сшгагъэ, Шорэ Ибрахымэ игъэ-псыккэ-зекгуаккэккэ ащ кызыэрэщыуцуштыр, доктор диссертациери зэрхышштыр ыккэ кызыэригъэшыпккъэжышштыр. 1994-рэ ильэсын Казань дэт кээралыгэу университетим монографияу «Адыгская народная педагогика» зыфилорэмккэ ученэ степенэу «доктор педагогических наук» зыфилорэр кышшыфагъэ-шшоагъ.

Шорэм иЮшИагъэхэм ашы-
щих: «Адыгская народная педа-
гогика». Монографии. Мыекъуа-
пэ, 1989-рэ ильэс; «Этнопеда-
гогика адыгских народов». Мо-
нографии. Мыекъуапэ, 1993-рэ
ильэс. Ахэм анэмыкIхэу студент-
хэр реджэнхэу «Идеи нравствен-
ного воспитания в адыгском
устном народном творчестве».
Ростов-на-Дону, 1977-рэ ильэс;
«Идеи умственного воспитания в
адыгском народном творчестве»
зыфиIохэрэр. Ростов-на-Дону,
1989-рэ ильэс; «Русско-адыгей-
ский словарь педагогических
терминов» зыфиIорэр Мэрэтыкьо
Къасимирэ Мэрэтыкьо Маргаритэ
тэрэ игысэхэу 1996-рэ ильэсым
Мыекъуапэ кышчыдыгъэкIыгъ.

Аш фэдэ Юфшыхоу ышлагэм гу лъырагъэтаг адыгэ гушылъж хэм пунугъэ амалэу ахэлъыр научнэу зехифынэу. Ари кыдз-хуыгъ: 2006-рэ илъэсын Мыекуапэ адыгабзэккэ тхылъ шъхы-фэу кышчыдигъэккыгъ «Педагогические идеи адыгских пословиц и поговорок» зыфиIорзгъ. Ар студентхэр реджэнхэу, агзэфед-нэу гъэпсыгъэ. Аш шызэцифыгъ

гушылэжъ 252-рэ. Ахэр алфавит зэкълэлыкълуакълэ ялэу хьарыфэу «А»-м кьышгэгъжыгъэу «З»-м нэсэу кьытыгъэх. Тхылъым гъшлэгъоныбл кьыдэхъыгъ. Анахъу уналэ зытебдзэрэр адыгъ гушылэжъхэр адрэмэ кьахэзыгъэщыкхэу, рыпшлэжъкху ямэхъанэкъл, яшъуашэхэмкху ялэхэр арых. Чыжъуу узэкълэбжэкхэм адыгъхэр зыпылтыгъэ Иофыгъохэр, зекълэ-зэхэтыкълэу ахэлтыгъэхэр, зэблэгъэгъэ-зэфыщытыкълэу ялэщытыгъэхэр, зэрылэжъэрэ лэмэпсымэхуу ялагъэхэр, зыдэхъысгъэ чыплэхэм язэрэщытыгъэхэр, ахэр зэрагъэфедэщытыгъэхэр, лэжэн, шэкълон Иофхэм зэрафыщытыгъэхэр кьызэрагъэглагъэщытыгъэхэр, зы ллэшлэгъум кьыхэхъухъэгъэ купым кьыкълэлыкълорэ ныбжьыкълэхэм ящылэкълэ-псэукълэ, опыгъуу алэкълэпыр кълэкъухъэрэ ныбжьыкълэхэм зэралэглагъэхъажыщтыгъэр, лэмэпсымэхуу зэралажэхэрэр, зэрывахлэхэрэр зыхашыкълыщтыгъэхэр, ахэр нахъ дэгъу зэрашыным зэрэпылтыгъэхэр.

Ащ фэдэу бгъу пстэур кыдэ-
льытагъэу гушыгъэхэр науч-
нэу кэътыхыгъэнын мэхэнэ
гъэнфагъэ ил. Ахэр плуныгъэ-
гъэсэнгыгъэм фэггъэлорышлэнхэ
олъэкы, цыф лъэкк зэфшх-
хьафхэм уахахъ зыхукъл, нахь
лытэныгъэ кыпфашы, узыха-
хьэрэмэ еж Гофшакъу ахэ-
мылыр, зеклокъ-зэфшытыкълу
ямалэр кыпкырыппыхъээ аш-
тэх, лъэкк зэфшхьафхэр зэ-
пблагъэ ешых. Ары, Нарт эпос-
сым кызэригорэмклэ, Сэтэнэ
Гуащэм Саусырыкъ Хасэм ыгъэ-
клон зыхукъл пэшлорыгъэшыу
зэригъасэштыгър.

А зигугуу кэтэшигыгэ бгүхэм уакыпкырыкыызэ, адыгэ гушы-лэжхэм укыяклолэн зыхуклэ, ахэр дунаим кызыстехуагэхэр бэшагэ, илбэ мин заулэ хугыгэ. Шыпкыэ, ахэр бзэм кызышы-хэхыгэ уахтэр джыри зымы ыгэунэфынэу кыдэхыгэп. Ау нафэ, адыгэм тхаклэр квалэклэ-мыхыэзэ, жэрмо творчествэм бэшагэу ахэр зэрэшагээфедэшты-гэхэр. Арышь, адыгэ гушылэжхэр бзэм кызышыхэхыагэхэм утегушылэн зыхуклэ, аш кы-гыэлэгьорэ шэн-зеклоклэ зэфы-шытыклэу, обществэм хэт цыф-хэм язэхэтыклэ, ядунээпльы-клэ, адрэ гыунэгү лэпкхэр зэ-ряплыхэрэр зэбгэхлэн фэе.

Гушйэм пае, дунэ цивилизаци-
ем пэрытныгэ шызылгыгыгэ
римлянхэм, урымхэм Юфыгэ
эфэшхьафхэм, дунаим изэрэ-
щыт зэрэплыщыггэхэр зэх-
мыфи хьуштыггэп. Ахэр кыдэ-
пльытзэ эфэхьысыжхэр шшым-
э, шыпкыагэм нахь пэблагэ
ухушшт. Ар кыдэхьугьэ пльы-
тэн пльэкйышт профессорэу
Шорэ Ибрахьимэ ытхыгэ тхы-
лгьэу зигугу кэтшлэрэмклэ. Ащ
пдызагьэу ятлонэрэ тхылы джы
шлэныгэлэжым кыдытгэкыг.

Профессорым кыдыгтыкыгыз тхылгыкэу «Шуныгэм ехылыгэз идееэу адыгэ гушыгэжхэм ахэлхэр». Ятлонэрэ тхылг. (Мыекуагэ, 2010. ОАО «Полиграф Юг») зыфилорэр библиотекехэм аэлкэхыаг.

Тхылгыр зыфитхыгээр студентхэр, кIэлээджакIохуу гурыт еджапIэхэм ашеджэхээр ыкIи ахэр езыггаджэхээр, адыгэ этнопедагогикэм пылы Iофырхэр зышIэ зышIоигбохэр арых. Адыгэ культурэм кырыкIуагээр, адыгэмэ ятарихэ кыкIугэ гыогым зыпылбэ зышIоигбохэмкIи IэпыIэгүү фэхунуу дигьотэщтыр макIэп.

Мы тхылъыи, апэрэ тхылъ-Из-
пылэгъоу ытхыгъэм фэдэу, гушы-
Изжэхъу хыарыфэу «И»-м кы-
щегъэжыгъэу «Ы»-м нэсэу шэ-
ныгъакъэу къяпылэлэн плъэкъышт-
хэм (адыгабзэм, кэбэрэтэе-щэр-
джэсыбзэм, урысыбзэм) афэгъэ-
хыгъэу дэбгъотэтштых.

Гушйиэм пае, **ибэр бэшэчы** (**ибэр бэшэчш** — кьэбэртгэе шьуашэм ильэу). Ибэ зыфалорэр сабыеуэ зыныбжь имыкыугтэ цыфэу, зятэ з янэ, з яти зяни лагтэхэр (зыштхьашымыгтыжьхэр) ары. Зятэ з яни лагтэм («ибэ ныкыу» *pafo*, зятэ зяни лагтэм — «ибэ хьурай») зреджэхэрэр.

Гушылэжхэм зариуаулэхэрэр нах игыэклотыгтэу кьэдгэлээгхонхэм пае джыри шысзаулэ кэтхтын. **Игушылэ мыжор** екьутэ (И псалтэм бгым ушыгэжынш н.10.) гушылэжым хэлэ плуныгэ идеем изхэшлыкын нах пэгунэгту тыхуным пае нэмык адыгэ гушылэжхэм, цыфым игушылэ кьуачигу илэн ылэкьыкытым автылагэхэм ядгээшнэным ехотрым уфешэ: «Игушылэ тхьаркьож тхьапэ пхьырутырэн... Иакьыл фэд игушыи...» Нэмык цыф лэпкэхэми ялэх мыц

фэдэ гушыгэжхэр. Кьалмык-
хэм: «От человеческого языка ру-
шится даже булыжник» аlo; Осе-
тинхэм: «Язык камни рушит» аlo;
«Слово человека — мерило его
ума», — аlo арабхэм; «Речь твоя
сладка, но меньше в ней силы,
чем у соловья» — агэфедэ турк-
менхэм (н.11). Мы шысэхэм кьа-
гьэлыгао гушыгэжхэу бзэ зэфэ-
шхьафэхэм ахэлэхэм якьэIуа-
klэ зэфэмьидэм, педагогиксэхэм
идею аклоцЫлыыр зэрэзэфэдэр.
Ац кьыгэлыгагьорэр цыф лынкь
зэфэшхьафэхэм ягүпшисэхэр зэ-
ррэзэблагэхэр ары.

Джащ фэдэу игъэкӀотыгъэу авторыр къатегушыӀэ гушыӀэ-жэу «**лоф мыублэм блэ хэс**» (**лоху мыублэм блэ хэсч**) зыфилорэм. Мы гушыӀэжхэр бэмэ зэлыашӀэ. Арэу щытми, авторым клегъэтхы педагогическӀэ идееу хэлъым: умышӀэм мыхъушт лоф-фэр амал зэрӀэкӀэ нахь псын-кӀэу ебгъэжъэныр. Шыпкър пшомтӀ, лоф мыублэр кызызэкӀыхэрэм ащщӀ ныбжьыкӀэхэм яхыӀагъэу плонэу хуэм шхьа-хынагъэр. А гугъуемыллыныгъэр ныбжьыкӀэхэм ахэгъэзыжыгъэ-ным фэларышӀэх, кыхъегъэщы авторым, адыгабзэм хэт гушыӀэжхэу «**лоф ублагъэ зимылэм, лоф ухыгъэ илӀ**», «**Шхьахы-нэр насыпынч**». АрышӀ, зэфэ-хысыжэ гушыӀэжэу кызыте-гушыӀагъэм ехыӀагъэу кы-луагъ: «лоф мыублэм блэу хэ-сыр — лофр зыем ишхьахы-нагъ» (н.178).

Нэлэ тэвхэхэт шылакэм лэ-
шэу фэгэхыгы адыгэ гушылэ-
жэу гушылалэм шызэхифэрэ-
мэ ащышэу «Юфынчэи зышы-
хурэм цыфыр мэклоды» зы-
фиорэр. Арышэ, Юф ышлэн
ытэкынау цыфыр зрэпугтэн
фаер, ащкэ шлэгэн фаеми ягу-
гэу кышешы.

Тхылбэр бээ дэгьүкүл тхыгъэ, шлэныгъаклэхэр кыпнэклэгъа-хъэх. Адыгабзэр, кэбэртэе-шэрджэс гущылжэхэр нахь куоу зэбгъэлэнхэмклэ, жэрылабзэм ыкыл тхыбзэм ашыбгъэфедэнхэмклэ амалыгъэхэр кыпнэклэхъэх. Етлани ишуагъэ кэ-клонэу септлы адыгабзэри кэ-бэртэе-шэрджэс бзэхэри нахь дэгъоу зэгъэшлэгъэнхэмклэ (ашмы уахъгъу тыхъэтым мхъаншхо ил) ишуагъэ кыюкынынэу теплты. Шорэ Ибрахимэм пшгъэрылгъу зыфишлыжыгъэхэр тхылымклэ кыдэхъыгъуу сэлъытэ.

Гушыгэжыхэм адэлэжьэштхэмкн, шэныгээлэжьэхэмкн, журналистхэмкн, кшлэегаджэхэмкн Гэныгэгу пшхьапэ хьунэу ар кыышюшы.

БЛЭГЪОЖЪ Зулкъарин.
Адыгэ къэралыгъо универ-
ситетым ипрофессор, Уры-
сытем филологием шӀэны-
гъэмкӀэ илофышӀэхшху.

унагѳом иланэ тыригѳуудошты-
гѳэхэр тыгу кѳэтѳжыгуѳгѳэкѳы-
жыѳи. Шластѳ, шыпыс, шѳлѳмѳ-
хыалыѳжу, гуубат, хыатыѳк, кѳу-
рамбый, пхѳэшгхѳѳ-мышѳхѳхѳм
ахѳшѳыѳыгѳѳ компот... Джы
ахѳм ахѳтѳгѳахѳо банышѳу, хѳур-
мѳр, конфѳетхѳр, пѳсы Іанѳхѳур...
Сыда арѳвѳштѳѳ зыклѳтѳшѳырѳ?

Мы үлчлэм иджуулаузу сы кы-
пым кьелo нeпэ тищылakлэ нахь
дэгъу хьугъэшъ, узьфаер эклэ
титучан мэклайхэм ателъышъ,
кьин зэбгъэбжыкыныр, чэши
мафи машлoм упэтыныр имыщы-
клагъэу. Джащ фэдэхэр аlоэз, ти-
адыгъ шхын шлагъохэм ягъэхъа-
зырын алэкълoдэжыкыным ищы-
нагъо шылэ хьугъэ.

Юфэу непэ кьэсІэтыгъэм ефэн-

дээр рыгуушйэхуу зэхэхы. Кын
зиэм ишэтлухыж цыфхэр зек
уалэхэклэ, ланэм темыфэжхуу
узыфэе гьомылапхэр тиз. На-
хыбыэрэм сыд пльэгурэр? Па-
стэмэр шыпсымрэ ахалэхэш,
адрэр зклэ тырахыжын фаеу
мэху. Сэ кыызэрэсшолшбэрэм-
клэ, сыхэуэкюмэ кысфэжыгүзэ-
гьу, гьомылапхэуу кьеклоилэгэ
цыфхэм ашхынэу шытыр ары
ланэм кьетбэгзуулон фаер нах,
бэу кьеогьэуалэкклэ, амыхш-
цытмыклэ ар оушгэклэ мхьанэ
илэп. Джары нэкьокьоным зэр-
рэу кыхыырэр. Псапэ хьуна мош
фэдиз гьомылапхэуу кьэнэжы-
рэр зэрэратыжыкыырэр, цыфхэм
зэрэмыхыырэр?

Мы Юфым зыпари ыгъэгүмэ-

кырѣп сшлшшы. Ары тѣкѣу-тѣ-
кѣузѣ тикынрѣ тихярырѣ тшлѣузѣ-
хѣкѣкѣжынкхѣм ищынагѣо кыт-
шххххххххху кызкѣкѣтшлшшырѣр.
Тилъѣпкѣ гѣомылапхѣхѣм анахѣ
ѣшлѣу шыѣп. Сѣ сызтѣшныхѣу-
рѣр лъѣпкѣым егѣашлѣм кѣгѣу-
гѣѣ, ллѣшлѣгѣухѣм кызыдырахѣа-
кѣгѣѣшххххѣм яшлѣкѣдѣ кыѣткѣ-
хѣуххѣрѣ ллѣуажѣм ащыгѣушпѣ-
жыныным тѣнѣсыныр ары.

Зигугуу кэзснһырэ гүмэкһы-
гһом изэшһоһынкһэ зишһуагһэ
кэззыгһэкһон зыгһэкһыштхэр
тинэжэ-лужыхэр ары сһоһоһы.
Ажым ауж тикһоджэ ефэндхэр
итых. Мыхэр а Юфыгһом изэ-
шһоһон яшһыпкэу пыххэзэмэ,
ащ зэххөһоһынгһэ фашһын алэз-
кһышт. Ау тэ тзызымгһакһонэр

зэмыдзужыныгэр, зэдемыгэр-штэныгэр ары. «Сыда сэ сикын хэзгэкдодэштэм, гьомылапхэу ланэм тэзгэуоцшотым улоффу хэлъыр?» — джары эклэ кыгэ-щежэрэр. Ау цыфхэм амышлэрэр о уызкыоу пшлэн фаеу кыб-гьэккы хьуштэтп.

Огъэ кысызакъоу, хэтрэ адыги мы Иофым ыгъэгуэмэкӀын фау кысышӀошӀы. Ац пае сышӀользэ-лэу кӀын зилэм иланэ тыригъэузон фэе гъомылапхъэхэр тиакълӀ зэхэлъэу тэжъугъэгъэнэфӀнхэу. ТыдкӀи ахэр цызтэфӀенхэ фау сеплӀы. НэшӀошӀыгъэ, нэкъокъоньгъэ зекӀуакӀэм гуӀн фэтэжъугъэшӀ. Сыда плӀомэ зэкӀэм ягъот зэфӀэдӀ. ТылӀепкӀ ишхын шлагъохэр, игъомылӀепхъэ дахэ чӀэтэ-шъуымгъан.

ХЪОДЭ Сэфэр.
ЮфшІэным иветеран.
Хьальэкьуй.

ТАРИХЪЫМРЭ ПУНЫГЪЭМРЭ

ЛЪЫМ ХЭЛЪЫР КЪЫХЭЩЫ

Урысые флотым илээс 26-рэ къулыкьур шызыхыгъэ Дэчъэ Хьазэртал Джыракъые шапугъ. Псаоу къытхэтыгъэмэ, мыгъэ ыныбж илээс 70-рэ хууштыгъэ. Чъэпыогъум и 29-м къэхъугъэу итхылмэ арытхэгагъэми, жьоныгуакэм и 9-р имэфэкIэу, а мафэм къэхъугъэу ежъ ылъытэщтыгъ. Иныбджэгъухэри, илахыылхэри жьоныгуакэм и 9-м къыфэгъушIоштыгъэх.

Икьоджэ гупсэ, ихэгъэгъу зыгъэлгъэпIэрэ цыфмэ Дэчъэ Хьазэртал ащыщтыгъ. Шэжъ зилэ унагъом зэрэшагъэсагъэр ыбгъэ теожъзэ къылуатэу зыкIи зэхэсхыгъэп. Имылажъэр епIуалIэу, цыф «техъ-текI» зыфэпIошмэ ахэпIытэу зызэхихыкIэ ымакъэ Iэтыгъэу иджэуап къытыжъэу къыхэкIыштыгъ.

Ятэжъэу Исахыилэ Октябрэ революцием ыпкIэ заохэм ахэлэжъагъ, лыгъэу зрихъагъэм икьоджэгъухэр къытегушыIэхэу бэрэ къыхэкIыгъ. Хьазэрталэ ятэу Мыхьамодэ Хэгъэгъу ззошхом илэхъан лыгъэшIапIэм итэу пыйхэм апэуцужыгъагъ. Сабий къызэрэфэхъугъэр ышIэщтыгъ, ау ыпашъхэ исынэу, шыгушIуыкIынэу амал илагъэп. Фашистхэр зыми шъхъасыщтыгъэхэп. Цыфхэр зычIэсырэ унэхэр, нэжъ-лужхэр, кIэлэ-цыкIухэр машIом ахагъэстыхэщтыгъэх. Мыхьамодэ пыйхэм язекIуакIэ зэригъэпшэщтыр ымышIэу къэбар гомыIухэм къагъэблыштыгъ. Фашистхэм апэуцужыгъэу заозэ, Севастополь дэжъ М. Дачъэр лыхъужъэу цыфэхыгъ.

Ятэ ылъэгъуми къышIэжъын ылъэкIынэу а лъэхъаным Хьазэрталэ чIыпIэ итыгъэп — сабынгъ.

Ятэ зыщызэуагъэм щеджагъ

Джыракъые еджапIэр Хьазэрталэ къызеухым комсомолым ипутевкэIэ Севастополь дэт апшэрэ военнэ-хы инженер училищым чIэхъагъ. Сэнэхъат иIэу Темыр флотым агъако. Нэужым политработникхэм яапшэрэ курсхэр Ленинград къыщеухых. Апшэрэ партийнэ еджапIэм ишIэныгъэ шыхыгъэхъагъ.

Илээс 26-рэ къулыкьур флотым шыхыгъ, ащ шыщэу илээс 22-м къыклопI хычIэт къухъэм исыгъ. Ипшъэрылхэр дэгъоу зэригъэаклэщтыгъэхэм фэшI медальхэр, шытху тхылхэр къыфагъэшъошагъэх.

Ятэ зыщыфэхыгъэ кIалэм щеджэзэ Хьазэрталэ дунаим еплъыкIэу фыриIэр нахъ псыхъагъэ хуыгъагъэ. Узышапугъэр зэрэбгъэлъэпIэрэ шIыкIэр шыIэныгъэм къышыбгъэшъыпкъэжъын фаеу ылъытэщтыгъ.

НэIуасэ тызэрэзэфэхъугъэр

Патриотическэ пIуныгъэм фэгъэхыгъэ пхэмбгъоу Мыекъуапэ къыщызэIуахыгъэр дзэм икьулыкьушIэмэ къаегушыIэу гъэпсыгъагъэ. Тилъэпкъэгъумэ ясурэтхэр ащ зэрэхэмытхэм ыгъэгумэкIэу Хь. Дачъэр «Адыгэ макъэм» иредакциие къычIэхъагъ. Интернациональнэ гъэсэнэгъэр лъэпкъхэм афэлэжъэн зэрэфаер игушыIэ къышыхыгъэщызэ, флотым къулыкьур зэрэщыхыгъэм тIэклъу къытегушылагъ. Лъэпкъыбэ зыщыпсэурэ Адыгеим зэкъошныгъэм имэхъанэ зыкыбэ зэрэщылъытхым хэшIыкI фыриIэу акъыл зыхэпхыщт Iофыгъомэ ягугъуи къытфишыгъагъ.

Зыгорэхэр тигъэубытынхэм, агъэпщынэнхэм ар фзэгъахэп. Iофыр нахъышIу зэрэхъуштыр, патриотическэ пIуныгъэм хэлажъэ зэрэшIоигъор ары тызытегушылэгъагъэр.

Апэрэ ранг зилэ капитаныр Мыекъуапэ бэрэ шытлэгъуштыгъ. Общественнэ Iофыгъомэ ахэлажъэщтыгъ, шахмат ешIэныр икIэсагъ. Къэлэ паркыр икIоплагъ, ныбджэгъухэм алулэмэ ымакъэкIэ нахъ къахэщэуи къыхэкIыштыгъ. Флотым фэгъэхыгъэ мэфэкI зэхахъэмэ ахэлэжъэныр ипшъэрылхэу шъхъаIэу къытхыгъэхъуштыгъ.

— КъыкIугъэ гъогум цыфыр фэшъыпкъэн фае. Жъыбгъэу къепшэрэм зыдишIынэу шытэп, — ылоштыгъ Хьазэрталэ.

Контр-адмиралэу Тхьагъэпсэу Мэджыдэ флотым иветеранхэр мэфэкIым зиугъоихэкIэ дисциплинэ пытэу ахэлъыр нэгум къыкIэуцощтыгъ. Шэн-хабзэу яIэр зэрагъэлъапIэрэр къахэщыштыгъ.

Емыгъэзэу Iоф зышIэрэ цыфыр Хь. Дачъэм ыгъэлъапIэщтыгъ. Лъым хэлъыр шыIэныгъэм къышыбгъэлъэгъоным имэхъани дэгъоу къыгурылоштыгъ, мыпшъыжъэу къытегушыIэщтыгъ.

Флотым къызыхэкIыжъым Мыекъуапэ ибэдзэрэу къохапIэмкIэ шыIэм ипэшагъ. АР-м сатыумкIэ изаслуженнэ IофышIэу шытыгъ. Ыкьоу Юрэрэ ыпхъоу Фатимэрэ уауIэмэ, флотым иветеранэу Дэчъэ Хьазэрталэ дунаир ыхъожыгъэми, непи ыгу къытеорэм фэдэу къытегушыIэх. Патриотическэ пIуныгъэм, исэнэхъат шIульэгъоу афырилагъэр къаIуатэзэ, щысэхэр къахыых.

— Ныбджэгъу благъэу Хьазэрталэ илагъэмэ ащыщыгъэх Хъуажъ Руслъанрэ Къэзэнэ Юсыфрэ, — еIо Хь. Дачъэм ыпхъоу музейм Iоф шызышIэрэ Фатимэ. — Псынклэу агурылоштыгъ. ЯгумэкI-гупшысэхэр къызэфалуатэзэ, уахътэу зэдагъа-кIоштыгъэр мэкIагъэп.

ТекIоныгъэм и Мафэ Дэчъэ Хьазэрталэ тымылэгъуштыми, къытхэтэу къытхыхъузэ, къыдготым фэдэу тыгу илгышIт. Илээс 70-рэ зэрэхъурэр хигъэунэфыкIынэу, иныбджэгъухэр ащ пае къыфэгъушIонхэу игъо имыфагъэхэми, ветераныр ащыгъушшэщтэп.

Сурэттым итыр: Дэчъэ Хьазэртал.

Тигандбол лъапсэ фишIыгъ

Урысые Федерациемрэ Адыгэ Республикэмрэ язаслуженнэ тренерэу, Адыгеим гандбол командэ шызэхэщэгъэным кIэщакIо фэхъугъагъэу Джэнчэтэ СултIан фэгъэхыгъэ шIэжъ зэнэкъокъу Мыекъуапэ шыкIуагъ. Москва, Санкт-Петербург, Астрахань, Ростов, Краснодар, Мыекъуапэ яклэлэцIыкIу гандбол командэхэр тикъалэ шызэдешлагъэх.

Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым зэнэкъокъур зэрэшырагъажъэрэм ехыылIэгъэ зэхэхъэм къышыгушылагъэх АР-м физкультурэмкIэ ыкIи спортымкIэ и Комитет итхъаматэ игуадзэу Джармэкъо Юсыф, Джэнчэтэ СултIан иныбджэгъугъэхэм ащыщэу ХьакIэмыз Аслъан, нэмыкIхэри.

Джэнчэтэ СултIан 1949-рэ илээсым жьоныгуакэм и 9-м Хьакурынэхъаблэ къышыхъугъ. ИкIэлэцIыкIугъор Мыекъуапэ шыкIуагъ. Гандбол командэу «Адыфым» итренер шъхъаIэу шытыгъ. Тиспортсменкэмэ ар япашэу Урысыем изэнэкъо-

кьухэм тIогъогогъо ящэнэрэ чIыпIэр къащыдахыгъ. Игъонэмысэу идунай зыхъожыгъэ Джэнчэтэ СултIан тхыгушпшэрэп. Адыгэ Республикэм итын анахъ лъапIэу медалэу «Адыгеим и Шытхъузэхъ» зыфиIорэр дунаим зехыжъым ыуж зэрэфагъэшъошэгъагъэр, Адыгеим и Лышхъэу Тхьакушынэ Аслъан гушыIэ фабэхэу Джэнчэтэ СултIан фэгъэхыгъэу къылогъагъэхэр шIуклэ тыгу илгыых.

Пшъашъэхэм азыфагу зэнэкъокъоу тикъалэ шыкIуагъэм апэрэ чIыпIэр Мыекъуапэ икомандэ къышыхыгъ, тренерыр Людмила Бехтер. Астрахань и спортсменкхэр ятIонэрэх, Ростов-на-Дону кыикIыгъэхэр ящэнэрэх.

Москва ыкIи Астрахань якомандэхэм ятренерхэу Лариса Дреминамрэ Татьяна Перфиловамрэ къызэрэталуагъэу, Мыекъуапэ, республикэм ячIыпIэ дахэхэр спортсменкэмэ зэрагъэлъэгъугъэх, зэнэкъокъур зэрэзэхашагъэр лъэшэу агу рыхыгъ, тикъалэ джыри къаклохэ ашIоигъоу ядэжъхэм агъэзэжы.

Нэклъбгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр: Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъылдзыгъэкIырэр: Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, Iэклъб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестыанскэр, 236

Редактор шъхъаIэм иапэрэ гуадзэр АУЛЪЭ Руслъан

Редакциер зылдзылэр: 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79, редактор шъхъаIэм иапэрэ гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкIыжъ зыкхырэ секретарыр: 52-16-77.
E-mail: adygvoice@mail.ru

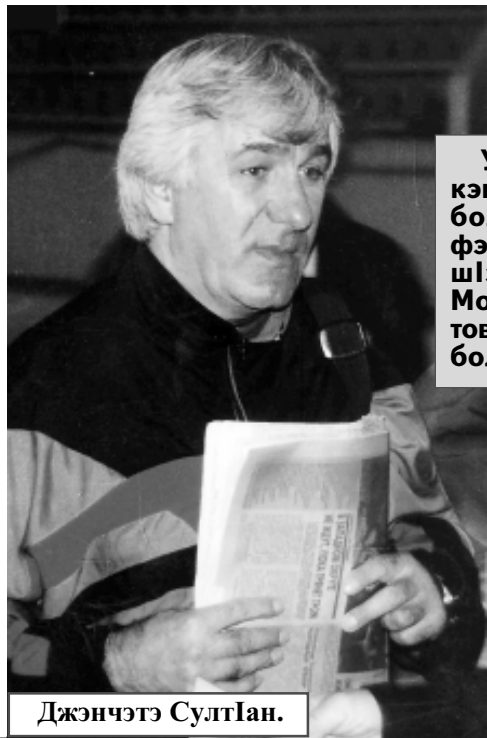
Зыщаушыхъатыгъэр: Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэты-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэIорышIанI, зэраушыхъатыгъэ номерыр ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшъэдэкIыжъ ахы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым шылажэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэкIышIт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкIи къэзытхыгъэхэм аIэклэдгъэхъажыхэрэп.

Зыщыхаутырэр ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр 4285
Индексхэр 52161 52162
Зак. 1294

Хэутыным узщыкIэтхэнэу шыт уахътэр Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхъатыр 18.00

Джэнчэтэ СултIан.